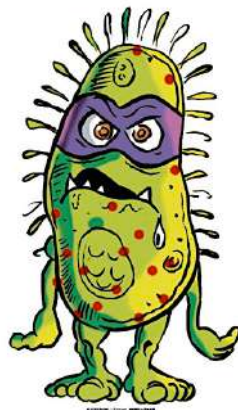

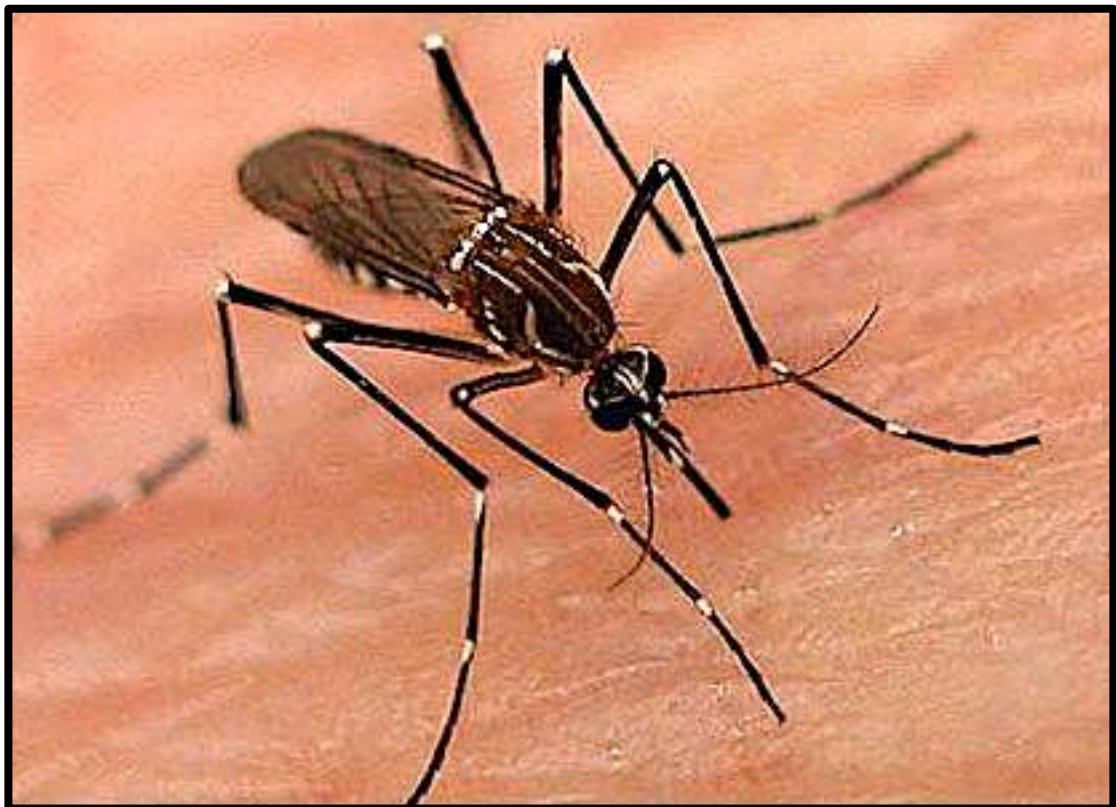
De strijd tegen infectieziekten

- *Gele koorts*
- *Slaapziekte*
- *Pest*
- *Melaatsheid*
- *Malaria*
- *Tuberculose*

Geneeskunde en filatelie

*De strijd tegen
gele koorts*

De strijd tegen gele koorts

De gele koorts is een virale aandoening, die vooral voorkomt in Centraal en Zuid-Amerika, de Caraïben, en subsaharisch Afrika. Vanuit deze gebieden invadeerde de ziekte ook Europa, vooral via de Spaanse en Portugese havens. Alhoewel de ziekte endemisch is, zijn er bijzonder zware epidemieën geweest, zoals deze van Lissabon in 1857, met meer dan 6000 doden in een paar weken.

Nu weet men dat het etiologisch agens van gele koorts een virus is, en dat de overdracht gebeurt door de beet van geïnfecteerde muggen van het type *aedes aegypti*.

Panama, 1949, LP nr. 110

Cuba, 1965, nr. 859

Gabon, 1983, nr. 547

Indonesië, 1977, nr. 809

De aedes aegypti, de mug die het virus van de gele koorts overdraagt

Maar men heeft moeten wachten tot het einde van de XIX^{de} eeuw alvorens er enig inzicht kwam in de etiologie, de epidemiologie en de transmissie van de ziekte.

De pionier van de strijd tegen gele koorts is ongetwijfeld de Cubaan **Carlos Juan Finlay**.

Carlos Finlay (1833-1915)

Cuba, 1954, nr. 408
Carlos Finlay

Carlos Juan Finlay is geboren op 3 december 1833 in Camagüey, dat dan nog Puerto Principe heette. Zijn vader was een Schotse arts die een koffieplantage runde in Cuba. Zijn moeder was een Franse.

Hij begon zijn studies in Frankrijk (Le Havre, Rouen), in Groot-Brittannië (Londen) en in Duitsland (Mentz). Nadien studeerde hij geneeskunde in Philadelphia, U.S.A., waar hij promoveerde in 1855. Vanaf 1857 had hij een huisartsenpraktijk in Havana. Gedreven door zijn rusteloze geest bleef hij echter een zwervend bestaan leiden: Peru, Trinidad, U.S.A., Frankrijk.

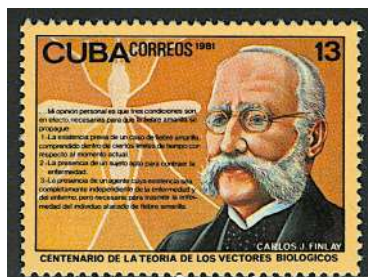
Het is in 1881, op de International Sanitary Conference van Washington, waar hij Cuba vertegenwoordigde, dat hij voor het eerst zijn theorie over de transmissie van gele koorts door een intermediaire vector verkondigde. Hij poneerde dat de gele koorts overgedragen werd door de beet van een mug, en dat de ziekte bedwongen kon worden door een doeltreffende bestrijding van de muggen.

Op de leeftijd van 65 jaar, tijdens de Spaans-Amerikaanse oorlog van 1898, bood hij zijn kennis en hulp aan aan de geneeskundige dienst van het Amerikaans leger, waar de gele koorts veel meer slachtoffers maakte dan de oorlog zelf. Majoor Gorgas, die de leiding had over deze geneeskundige dienst, aanvaardde de theorieën van Finlay, die intussen bevestigd werden door Walter Reed, en slaagde erin door een grondige eradicatie van alle broedplaatsen van muggen de gele koorts onder controle te krijgen.

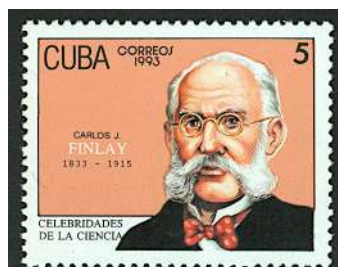
Bij het vertrek van de Amerikaanse bezettingstroepen uit Cuba in 1902 werd Finlay benoemd tot hoofd van de nationale Cubaanse gezondheidsdienst. In die functie was hij een graag geziene spreker op talrijke internationale congressen en symposia, tot 1909. Hij werd zelfs genomineerd voor de Nobelprijs geneeskunde.

Vanaf 1909 leed hij aan een snel evoluerende Alzheimer-ziekte, en hij overleed op 20 augustus 1915 in Havana.

Vooraf in Cuba werd hij geëerd met talrijke zegels.

*Cuba, 1981, nr. 2286
100ste verjaardag van de theorie
van Finlay over gele koorts*

*Cuba, 1993, nr. 3288
In de reeks beroemde artsen*

*Cuba, 1983, nr. 2473
150ste verjaardag van zijn geboorte*

*Cuba, 1965, nrs. 860 & 863
50ste verjaardag van zijn dood.
Portret en standbeeld in Havana*

Panama, 1949, nr. 272

*Cuba, 1934, nrs. 219/220
100ste verjaardag van zijn geboorte
(één jaar te laat!)*

*Cuba, 1965, nr. 858
50ste verjaardag van zijn dood
Handtekening van Carlos Finlay*

*Cuba, 1965, nr. 861
50ste verjaardag van zijn dood
Microscop van Finlay*

*Cuba, 1965, nr. 862
50ste verjaardag van zijn dood
Dokter Claudio Delgado,
medewerker van Finlay*

*Cuba, 1965, nr. 864
50ste verjaardag van zijn dood
Eerste presentatie van de
theorie van Finlay*

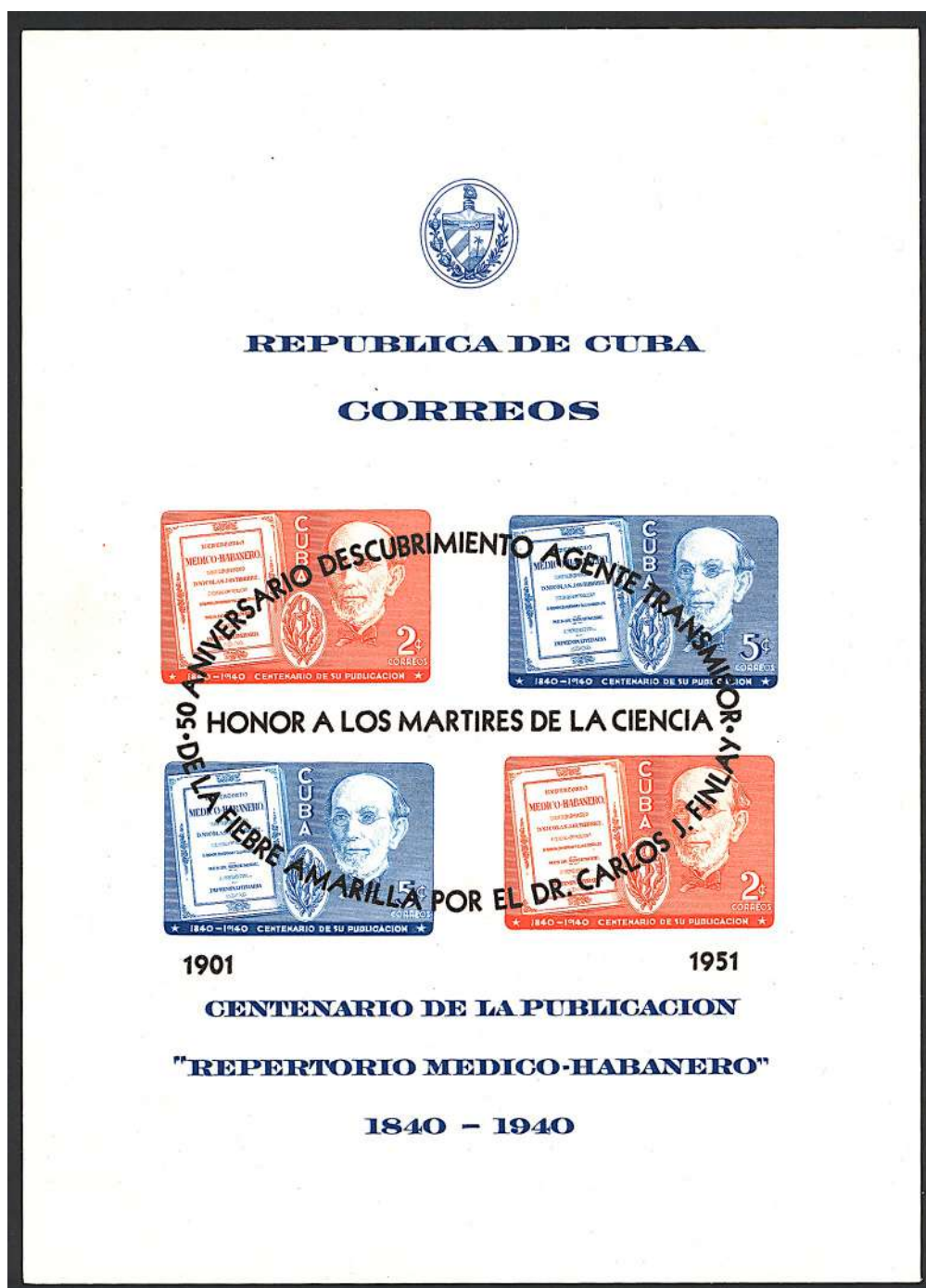
Omslag van Cuba van 1937, met de afstempeling: "Finlay liberó al mundo de la fiebre amarilla"

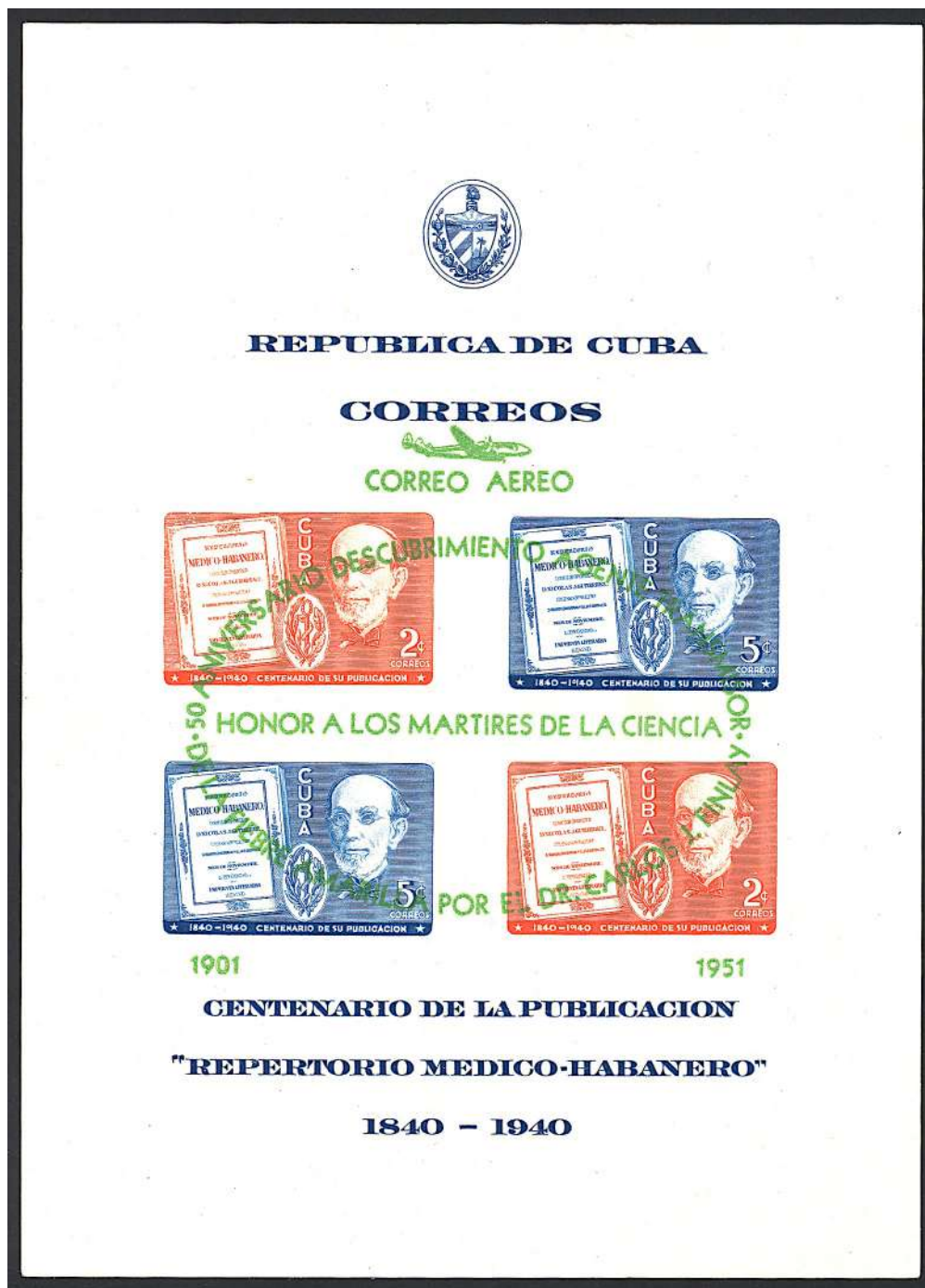
*Cuba, 2002, nr. 4059
Carlos Finlay*

*Cuba, 2008, nr. 4653
175ste verjaardag van zijn geboorte*

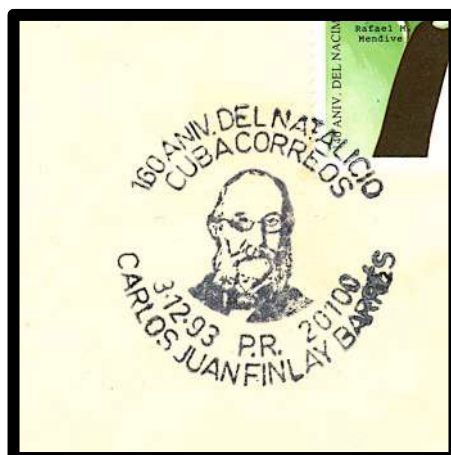

*Cuba, 1951, blok nr. 3
50ste verjaardag van de erkenning van de theorie van Finlay over de overdracht van gele koorts*

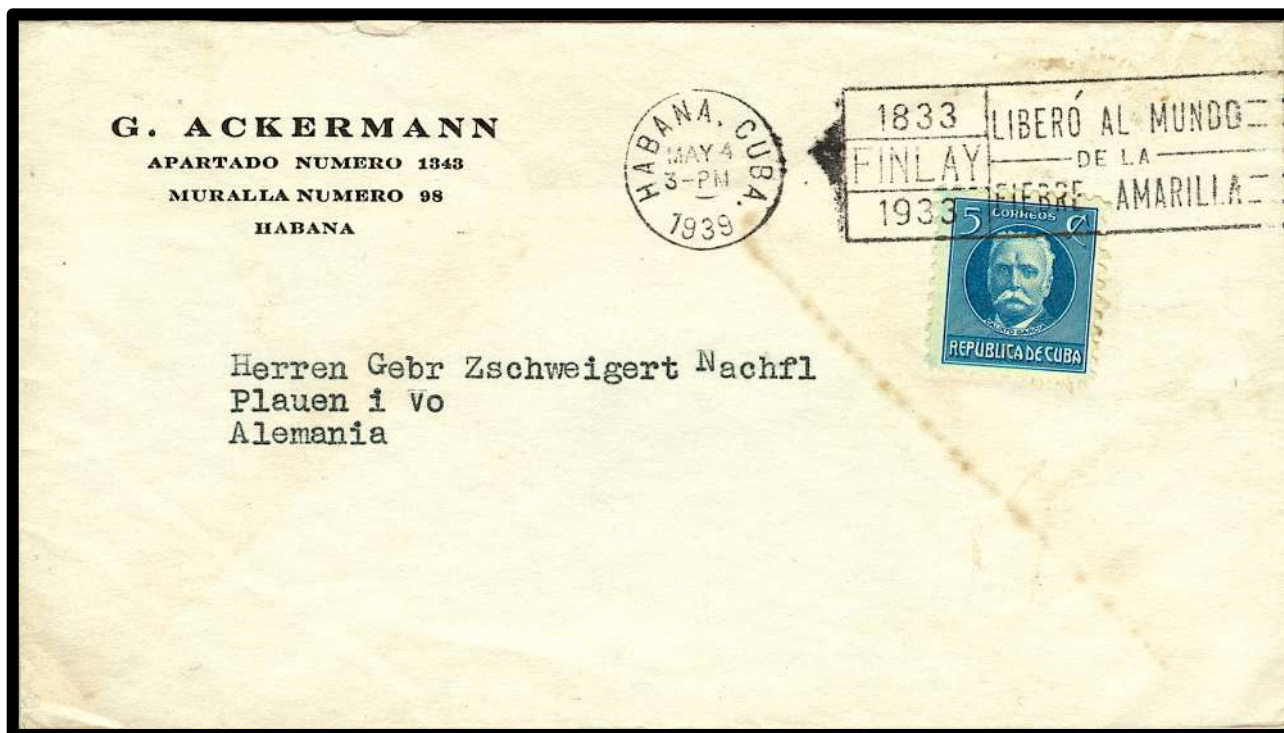

Cuba, 1951, blok nr. 4

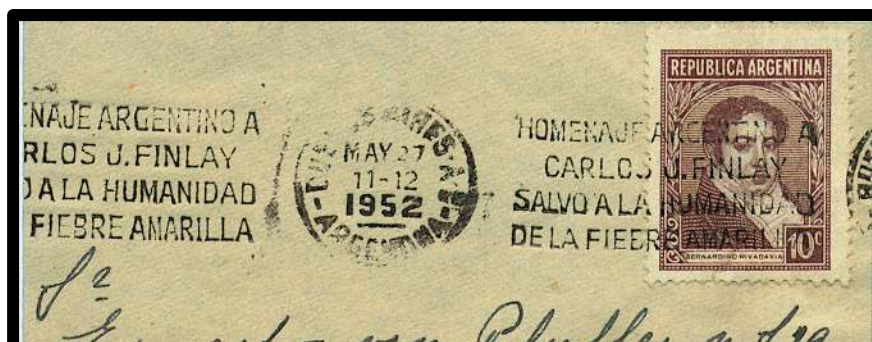
50ste verjaardag van de erkenning van de theorie van Finlay over de overdracht van gele koorts

Speciale stempel van Cuba van 1993, voor de 160ste verjaardag van de geboorte van Carlos Finlay

Omslag van Cuba van 1939, met de afstempeling: "Finlay liberó al mundo de la fiebre amarilla"

Omslag van Argentinië uit 1952, met de afstempeling:

"Homenaje Argentino a Carlos J. Finlay. Salvo a la humanidad de la fiebre amarilla".

Afbeelding uit het boek "Men, microbes and medical microbiologists" van Han T. Siem, Erasmus Publishing, 2005

Briefomslag van Argentinië van 1952 met de stempel:

"Carlos Finlay descubridor del agente transmisor de la fiebre amarilla 1833-1915"

De werken van Carlos Finlay waren de voornaamste stap in de strijd tegen gele koorts, en de schrijnende taferelen die deze ziekte met zich meebracht, zoals getoond op de zegel van Uruguay, konden hierdoor progressief geëlimineerd worden.

De zegel stelt een schilderij voor van Juan Manuel Blanes (1830-1901), getiteld “La fiebre amarilla”. Het is gedateerd van 1871.

Uruguay, 1971, LP nr. 4059

De theorie van Finlay betreffende de overdracht van gele koorts door muggen werd bevestigd door **Walter Reed**.

Walter Reed is geboren op 13 september 1851 in Belroi, Virginia. Hij studeerde geneeskunde aan de universiteit van Virginia en in New York.

Hij vervoegde het Amerikaans leger, waar hij als jonge heelkundige in 1875 zijn loopbaan begon met de graad van luitenant. Hij bleef als militair arts in de U.S. Army tot aan zijn dood.

In 1890, tijdens zijn verblijf in Baltimore, had hij de gelegenheid een cursus pathologie en bacteriologie te volgen aan het John Hopkins Hospital. Daar begon zijn roeping om zich vooral te wijden aan de bestrijding van de infectieziekten, die talrijke slachtoffers maakten in het leger (typhus, cholera, malaria).

Walter Reed (1851-1902)

Na de Spaans-Amerikaanse oorlog van 1898 werd majoor Reed in 1900 naar Cuba gestuurd, aan het hoofd van een commissie ter bestrijding van gele koorts. Op een zeer wetenschappelijke manier testte hij alle bestaande theorieën uit, ook deze van Carlos Finlay. Hij liet vrijwilligers slapen in de vuile lakens van besmette patiënten, maar in een ruimte die muggenvrij gehouden werd. Andere vrijwilligers sliepen in prima hygiënische omstandigheden, maar in een ruimte met muggen die reeds besmette patiënten gebeten hadden. Hij stelde vast dat de gele koorts uitsluitend in de tweede groep uitbrak. Reed concludeerde terecht: gele koorts is niet overdraagbaar van patiënt tot patiënt, maar de verspreiding gebeurt door muggenbeten, zoals Finlay gezegd had.

Majoor W.C. Gorgas volgde nauwgezet de instructies van Finlay en Reed om in de eerste plaats de muggen te bestrijden, en in een minimum van tijd werd de gele koorts in Havana onder controle gehouden. De ervaring van Cuba zou enkele jaren later buitengewoon nuttig zijn bij het voleindigen van de werken aan het Panama-kanaal, waar de gele koorts en de malaria zodanig veel slachtoffers gemaakt hadden, dat de eerste werken van Ferdinand de Lesseps stilgelegd werden.

U.S.A., 1940, nr. 436

*Marshall Islands, 2000, nr. 771
Walter Reed*

Een klein minpunt is het feit dat Reed, die de twintig jaar oude theorie van Finlay bewees, in zijn rapport geen enkele keer de naam van zijn illustere Cubaanse voorganger vermeldde, en ten onrechte alle eer van de ontdekking voor zichzelf opeiste.

Reed overleed in Washington D.C. op 23 november 1902 aan peritonitis, na een appendix-operatie.

In Washington D.C. werd een groot hospitaal naar hem genoemd: het Walter Reed General Hospital.

Een figuur die zeker moet geciteerd worden is **Clara Maass**.

Clara Louise Maass (1876-1901)

Zij is geboren in East Orange, New Jersey, op 28 juni 1876. Haar ouders waren Duitse immigranten.

Wanneer zij 17 jaar oud was, begon zij een verpleegsteropleiding te volgen aan het Newark German Hospital. Zij promoveerde in 1895, en in 1898 werd zij benoemd tot hoofdverpleegster aan hetzelfde hospitaal.

In 1898 en 1899 was zij als verpleegster verbonden aan het Amerikaans leger, tijdens de Spaans-Amerikaanse oorlog om Cuba. Daar kon zij vaststellen dat de gele koorts en de malaria meer slachtoffers maakten dan de echte oorlogsfeiten.

Na een verblijf in de Filippijnen, steeds in dienst van het Amerikaans leger, vertrok zij opnieuw naar Cuba. Daar was majoor William Crawford Gorgas begonnen met een grootscheepse campagne tegen gele koorts. De werken van Walter Reed hadden de overdracht van de ziekte door muggen bevestigd, en naast talrijke hygiënische maatregelen zocht Gorgas, die “Chief Sanitary Officer” in Havana was, naar een middel om immuniteit te verwerven tegen gele koorts.

Negentien vrijwilligers boden zich aan om zich te laten bijten door besmette muggen, in het Las Animas Hospital van Havana. Clara Maass was één van hen. Zij was de enige Amerikaanse, en de enige vrouw. In maart, mei, juni en augustus werd zij blootgesteld aan de muggenbeten. Zij ontwikkelde een ernstige vorm van gele koorts, en overleed op 24 augustus 1901. Deze dodelijke experimenten bewezen dat een beet van een besmette mug onmogelijk kon aangewend worden als middel om immuniteit te verwerven.

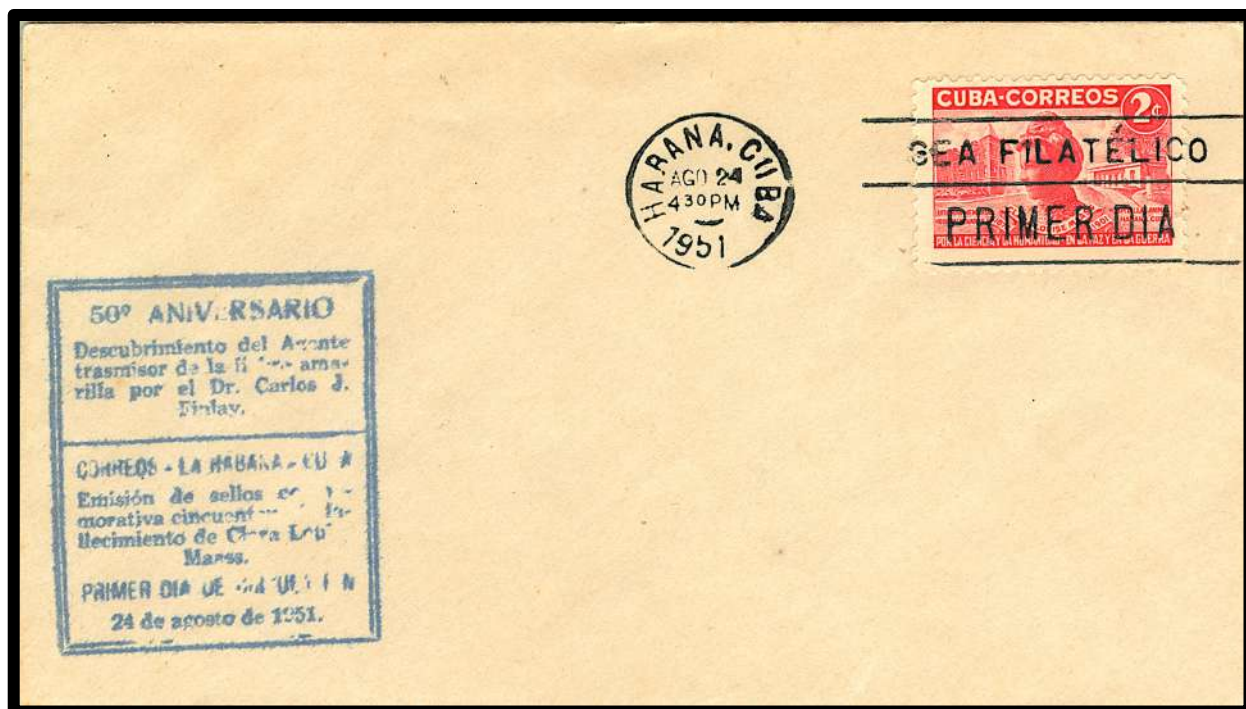
Clara Maass is thans begraven in Newark, en het Newark German Hospital is nu naar haar genoemd: Clara Maass Medical Center.

*Cuba, 1951, nr. 346
50ste verjaardag van haar dood*

*U.S.A., 1976, nr. 1144
100ste verjaardag van haar geboorte*

*Cuba, First Day Cover met zegel nr. 346
50ste verjaardag van de dood van Clara Maass*

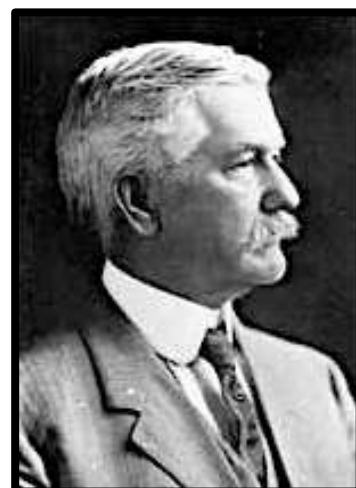
Clara Maass was teruggekeerd naar Cuba op aandringen van majoor **William Crawford Gorgas**.

W.C. Gorgas is geboren op 3 oktober 1854 in Mobile, Alabama. Hij behaalde zijn artsdiploma in 1879 aan het Bellevue Hospital Medical College van New York.

Hij vervoegde de geneeskundige dienst van het Amerikaans leger in 1880, en in Texas maakte hij zelf een infectie van gele koorts door.

Tijdens de Spaans-Amerikaanse oorlog van 1898 om Cuba verloren de Amerikanen slechts 289 man op het slagveld, maar meer dan 4000 door ziekte: gele koorts was verreweg de voornaamste doodsoorzaak.

Majoor Gorgas werd aangesteld in Havana, als leider van het medisch team van het Amerikaans leger in de strijd tegen gele koorts. Zijn reusachtig werk op hygiënisch en sanitair vlak leverde spectaculaire resultaten op: door zijn streng programma van strijd tegen de muggen (vernietiging van de broedplaatsen, insecticiden, verplichte muggenramen aan de vensters, enz...) daalde het aantal doden door gele koorts in Havana van 500 per jaar naar praktisch nul!

William Crawford Gorgas (1854-1920)

1928, nr. 77

*Panama-Kanaalzone,
1975, nr. 77a*

*1929, LP nr. 1
William Crawford Gorgas*

Panama, 1939, nr. 221

Daarom werd hij in 1904 gestuurd naar de werf van het kanaal van Panama, waar de werken jarenlang stil gelegen hadden door het enorm hoog aantal slachtoffers van malaria en gele koorts. Ook hier ging Gorgas grondig te werk: hij voerde een intensieve campagne om alle broedplaatsen van muggen uit te roeien, en hij slaagde erin een muggenvrije zone te scheppen rond de enorme werf. Hij werd nochtans hardnekkig tegengewerkt door de lokale militaire autoriteiten, en hij had de steun en de bescherming van president Theodore Roosevelt hard nodig om zijn werk tot een goed einde te brengen. Door deze succesvolle strijd tegen gele koorts kon het kanaal van Panama voltooid worden.

Gorgas was “Surgeon General” van het Amerikaans leger tijdens de eerste wereldoorlog. Hij overleed in Londen op 3 juli 1920.

Het Ancon Hospital, in de kanaalzone, werd naar hem genoemd: Gorgas Hospital.

Panama, 2003, LP nr. 571

*Panama-Kanaalzone, 1957, nr. 119
Het Gorgas - hospitaal*

Het duurde nog tientallen jaren alvorens een degelijk vaccin tegen gele koorts ontwikkeld werd. Het is vooral het werk van de Zuidafrikaan **Max Theiler**.

Max Theiler (1899-1972)

Max Theiler is geboren in Pretoria, in Zuid-Afrika, op 30 januari 1899. Hij was de zoon van een Zwitserse dierenarts, Sir Arnold Theiler, die in Transvaal onderzoeken over gele koorts bij proefdieren uitvoerde.

Hij studeerde eerst geneeskunde in Zuid-Afrika, aan het Rhodes University College van Grahamstown, en aan de University of Capetown. Hij studeerde verder te Londen, aan het St. Thomas' Hospital, en aan de London School of Tropical Medicine. Daar promoveerde hij in 1922.

In hetzelfde jaar 1922 vertrok hij naar de Verenigde Staten, waar hij tot in 1930 werkzaam was aan de afdeling voor tropische geneeskunde van de Harvard Medical School, te Boston.

Het is daar dat hij zich vooral concentreerde op de studie van de gele koorts, en in 1927 kon hij aantonen dat de oorzaak van deze ziekte niet een bacterie, maar een virus was. Daarnaast bewees hij ook dat de ziekte overdraagbaar was op muizen, hetgeen de onderzoekingskosten drastisch deed dalen: tot dan toe konden er enkel experimenten met apen uitgevoerd worden.

Zuid-Afrika, 1996, nr. 925

Gambia, 1989, nr. 884

Max Theiler

(Foutieve vermelding 1973 als overlijdensjaar)

Micronesië, 2001, nr. 1085

In 1930 werd hij aangetrokken door de Rockefeller Foundation, in New York, die geld noch middelen spaarde om een vaccin te ontwikkelen tegen gele koorts. Het is daar dat Theiler erin slaagde om zijn vaccin tegen deze ziekte, het 17 D-vaccin, te ontwikkelen.

Voor deze ontdekking ontving hij in 1951 de Nobelprijs voor geneeskunde. Verder deed hij er studies over virale encephalitis en poliomyelitis. Van 1964 tot 1967 was hij hoogleraar in de epidemiologie en microbiologie aan de beroemde Yale University.

Hij overleed op 11 augustus 1972, in New Haven, Connecticut.

*Egypte, 2009, nr. 2024
Max Theiler*

Het bekendste slachtoffer van gele koorts is zonder twijfel de eminente Japanse bacterioloog **Hideyo Noguchi**. (1876-1928).

In een eerste periode ging zijn belangstelling vooral naar syphilis. Hij was verbonden aan het Rockefeller Institute van New York. Vanaf 1918 kreeg hij van dit Institute de opdracht om zijn activiteiten te richten tegen de gele koorts. Hij bestreed een zware epidemie in Yucatan (Mexico), en werd dan gestuurd naar West-Afrika. In 1928 bezweek hij zelf aan de gele koorts in Accra, Ghana (vroeger Goudkust).

Hideyo Noguchi (1876-1928)

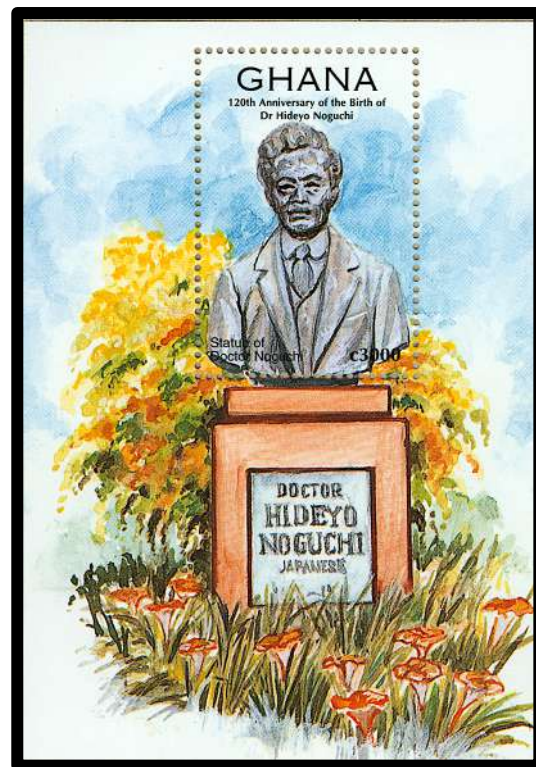
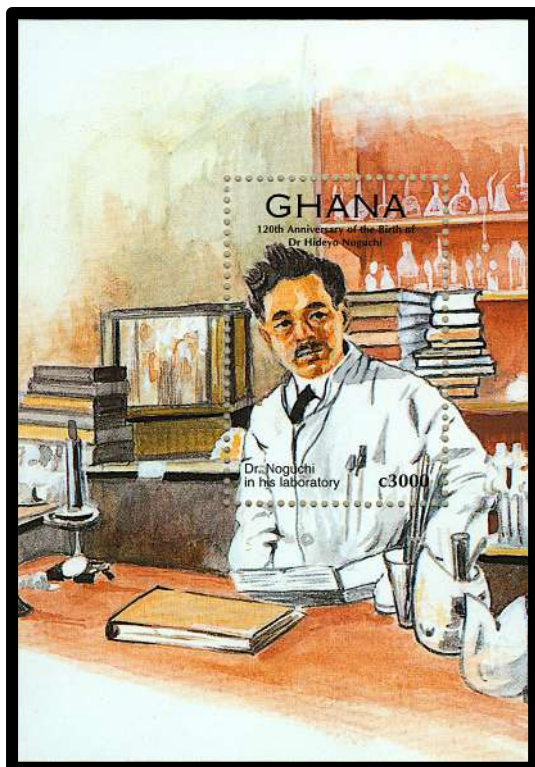
Japan, 1949, nr. 436

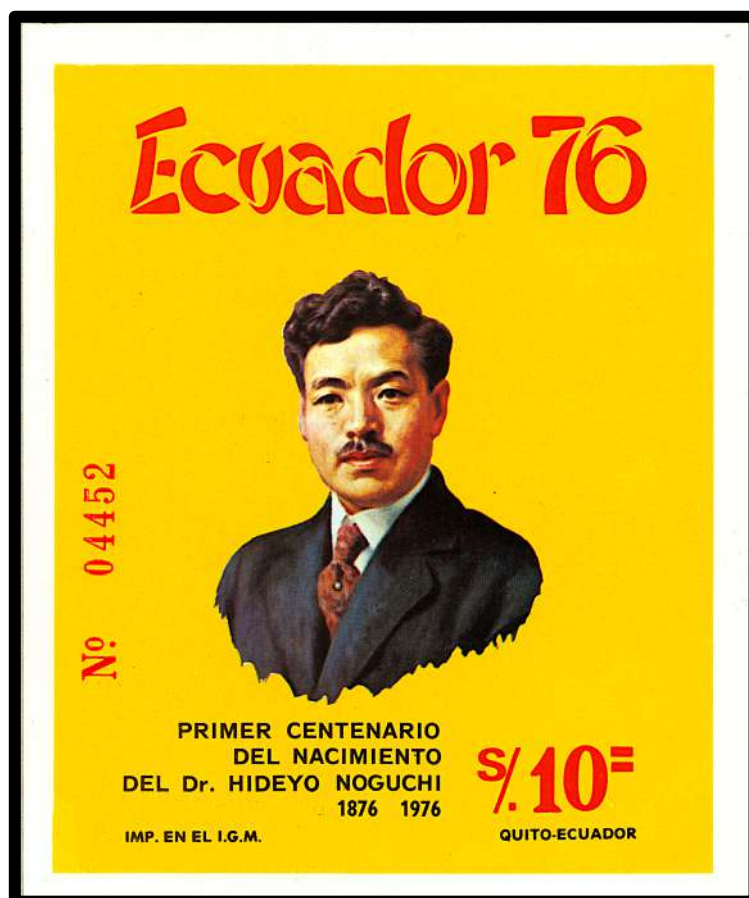
*Guyana, 1993, nr. 3015
Hideyo Noguchi*

Ecuador, 1976, LP nr. 634

*Ghana, 1997, blokken 306 & 307
120ste verjaardag van de geboorte van Hideyo Noguchi*

*Ecuador, 1976, blok 29
100ste verjaardag van de geboorte van Hideyo Noguchi*

The Second Hideyo Noguchi Africa Prize

第2回野口英世アフリカ賞

野口博士の志を引き継ぎ、アフリカのための医学研究・医療活動それぞれの分野において顕著な功績を挙げた方々を顕彰し、アフリカに住む人々、ひいては人類全体の保健と福祉の向上を図ることを目的とします。

右列
肖像写真
愛用の地球儀

左列
肖像写真
福島の花ネモトシヤクナゲ
母シカ直筆の手紙

海外へ行き長年会えない息子英世に帰国してほしい一心で、字をひとつひとつ思い出しながらこの手紙を書きました。たどたどしい文章の中にも子を思う母の愛情があらわれています。

自作の絵画カンゾウの花

国立印刷局製造
平成25年 5 月31 日

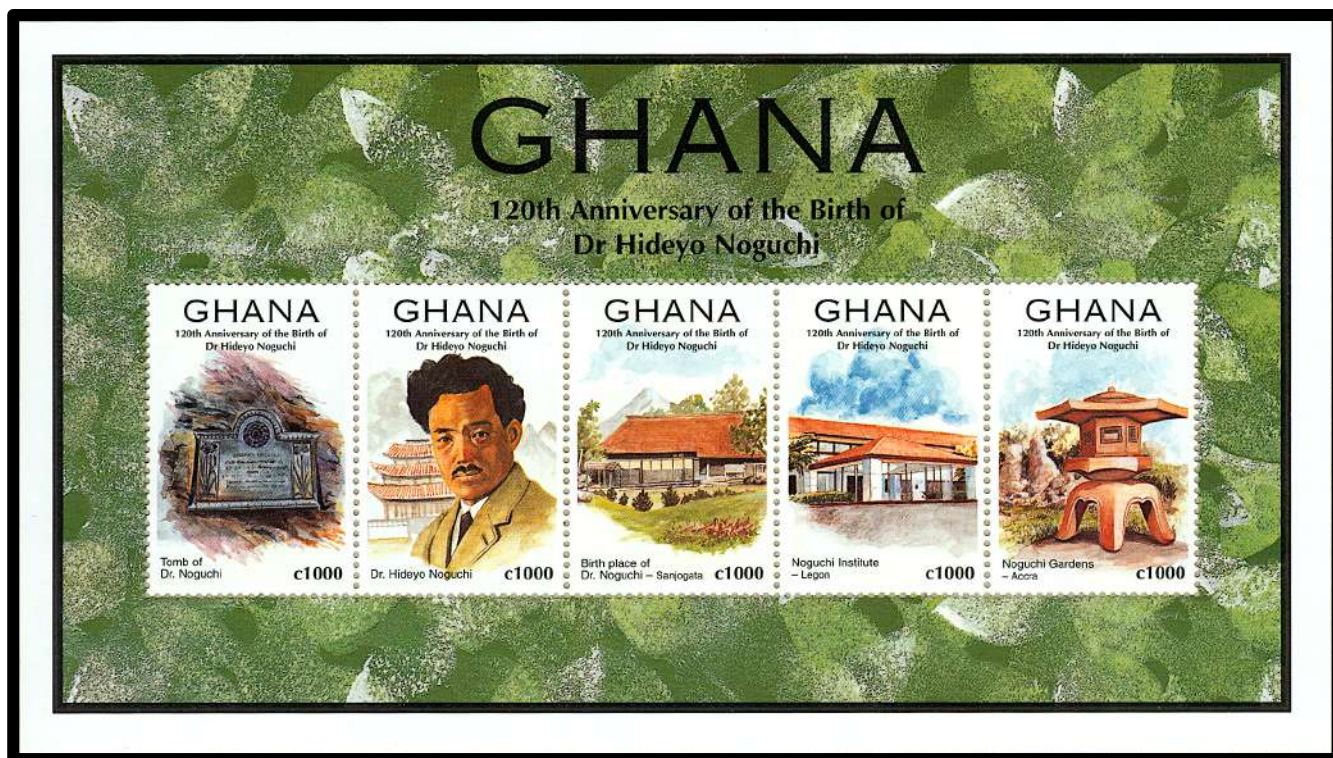
Japan 2013, nrs. 6173/6174
Hideyo Noguchi

Japan 2013, nrs. 7541/7545
Hideyo Noguchi op de eerste zegel

Japan, 2008, nrs. 4317/4318
Eerste toekenning van de Hideyo Noguchi-prijs, opgericht om medische studies in Afrika te bevorderen

*Ghana, 1997, nrs. 1985/1989
120ste verjaardag van de geboorte van Hideyo Noguchi*

In de 19de eeuw werden de Antillen beschouwd als een van de gevaarlijkste streken in de wereld op het gebied van gele koorts. Vooral op Cuba braken er regelmatig vreselijke epidemieën uit. De Cubaanse arts **Tomas Romay Chacon** (1764-1849) schreef in 1791 een thesise over de gele koorts op Cuba.

*Cuba, 1964, nrs. 805/808
200ste verjaardag van de geboorte van Tomas Romay Chacon*

Cuba, 1958, nr. 484

*Cuba, 2014, nr. 5301
Tomas Romay Chacon*

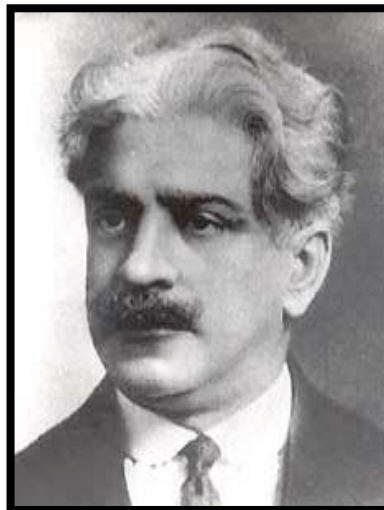

Cuba, 1999, nr. 3846

De grote pionier in de strijd tegen gele koorts in Brazilië was dokter **Oswaldo Cruz**.

Hij is geboren op 5 augustus 1872 in Sao Luiz de Paraitinga, in de staat Sao Paulo. Hij studeerde geneeskunde en schreef een thesis over de overdracht van kiemen langs het water.

Vanaf 1896 studeerde hij microbiologie aan het Institut Pasteur van Parijs, onder de leiding van Emile Roux. Bij zijn terugkeer in Brazilië in 1899 werd hij benoemd aan het Serum Therapy Institute van Manguinhos, een voorstad van Rio de Janeiro. In 1903 werd hij directeur van het instituut.

Oswaldo Cruz (1872-1917)

Brazilië, 1950, nr. 486

*Brazilië, 2000, nr. 2583
Oswaldo Cruz*

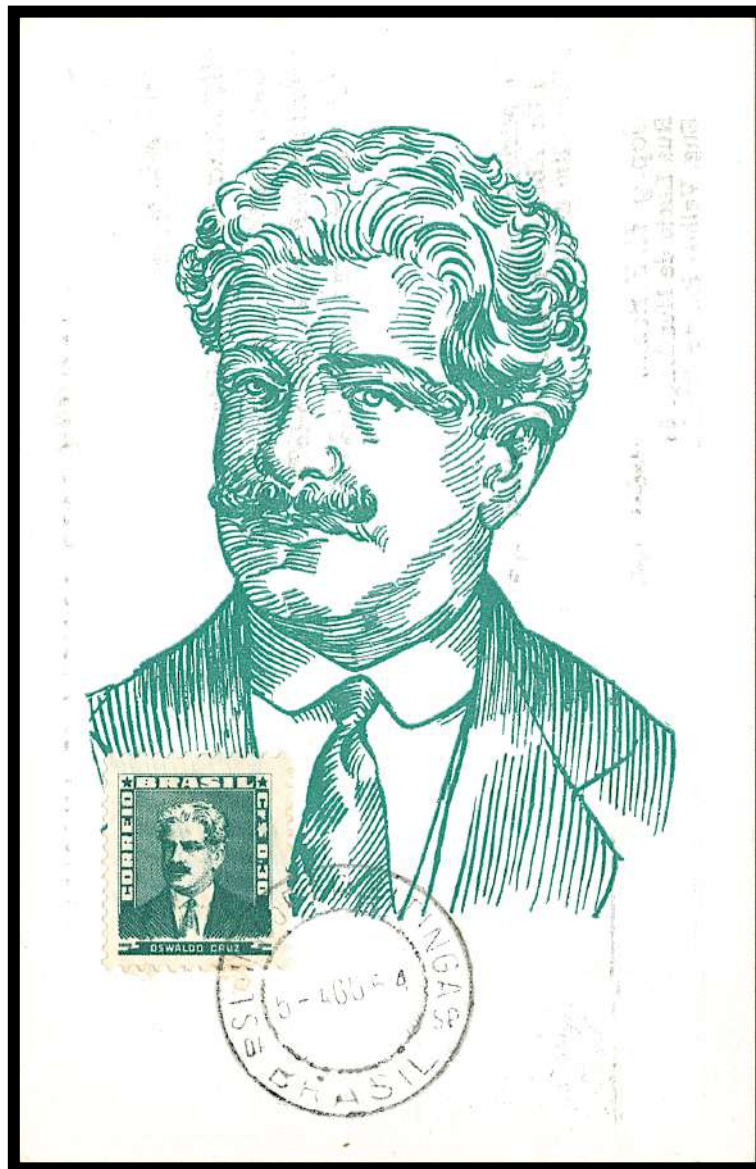
Brazilië, 1972, nr. 1020

In 1903 startte hij een campagne tegen gele koorts in Rio de Janeiro, gebaseerd op de successen van Gorgas op Cuba. Door zijn streng programma van strijd tegen de muggen daalde het aantal doden door gele koorts in Rio de Janeiro van 984 per jaar in 1902 tot 4 in 1908.

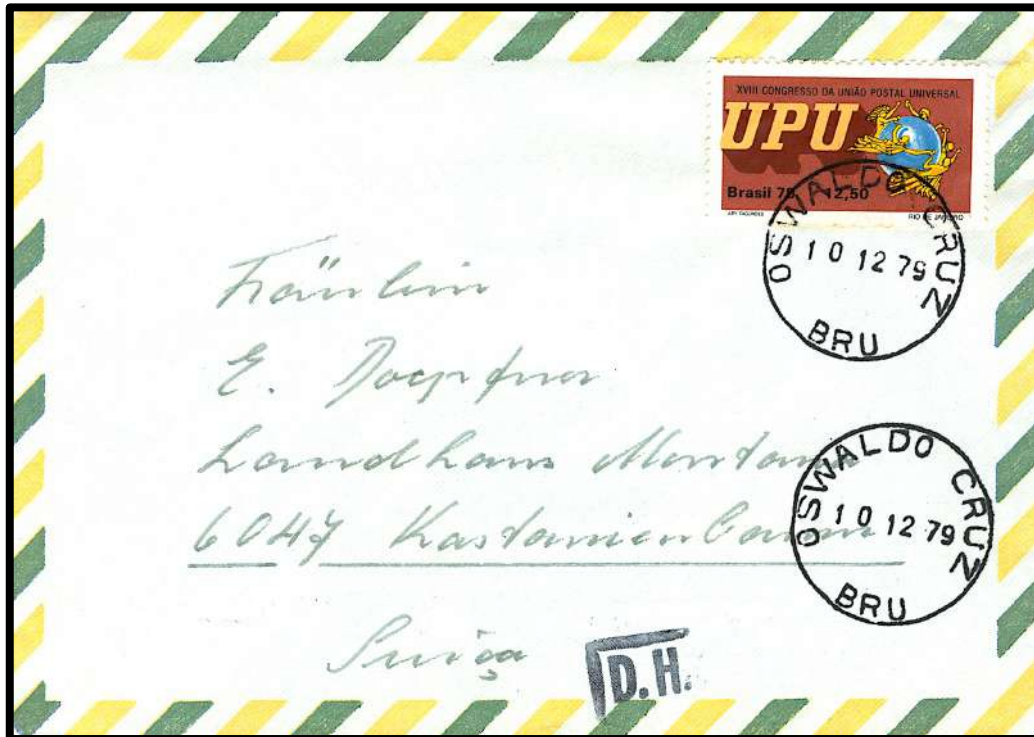
Hij voerde verder de strijd tegen infectieziekten in Brazilië, in het instituut dat later naar hem genoemd werd. Hij overleed in Petropolis, nabij Rio de Janeiro, op 11 februari 1917.

*Brazilië, 1954, nrs. 578/580
Oswaldo Cruz*

*Brazilië, 1954, maximumkaart met nr. 579
Oswaldo Cruz*

De stad Califórnia, in de deelstaat São Paulo, werd in 1945 omgedoopt tot Oswaldo Cruz, ter ere van de Braziliaanse arts.

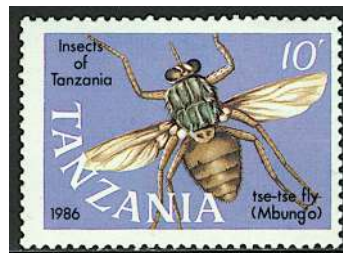
*De strijd tegen de
slaapziekte*

De strijd tegen de slaapziekte

De Westafrikaanse slaapziekte of trypanosomiasis wordt veroorzaakt door *trypanosomen*, dit zijn protozoa met een zweepdraad. Zij bereiken de mens via een tussengastheer, de *tsetse-vlieg* of *Glossina palpalis*. Geresumeerd ontwikkelt de ziekte zich in drie stadia:

- Een lokale vermenigvuldiging van de trypanosomen op de steekplaats van de tsetse-vlieg.
- Dan een verspreiding van de trypanosomen door de bloedbaan van de geïnfecteerde mens.
- Uiteindelijk de aantasting van organen, vooral het centraal zenuwstelsel, met hoofdpijn, psychotisch gedrag, sufheid en slaperigheid als gevolg.

Tanzanië, 1986, nr. 323

Polen, 1978, nr. 2393

Gabon, 1983, nr. 545

De tsetse-vlieg (Glossina palpalis)

Kenya, 1995, nr. 623

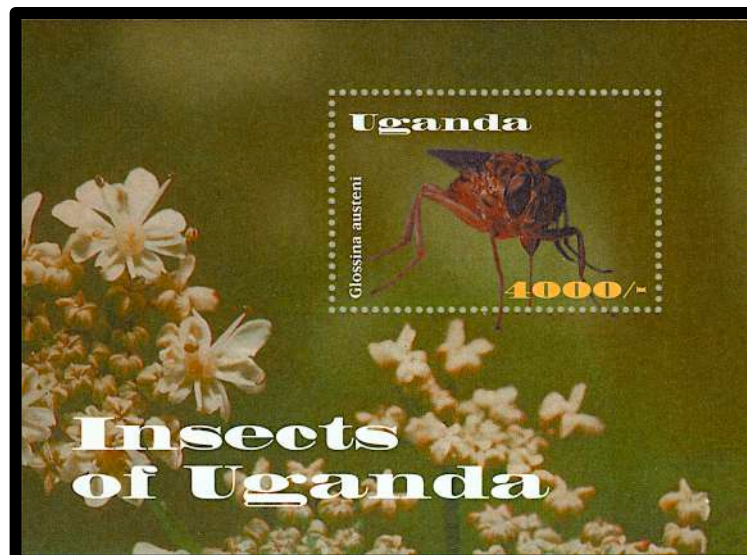

Tsjaad, 2010, nrs. 1530A/1530D

De glossina palpalis

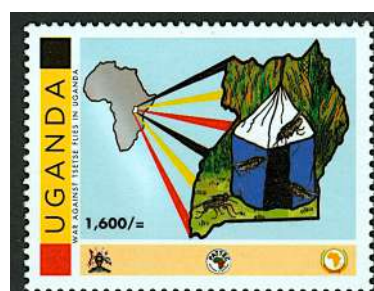
De *glossina palpalis* is verantwoordelijk voor de slaapziekte bij de mens, maar er is ook een vorm van trypanosomiasis bij de dieren. Deze vorm, die het vee aantast in Centraal-Afrika, wordt ter plaatse ook *nagana* genoemd. De overdracht gebeurt ook door tsetse-vliegen, maar van andere types, zoals de *glossina austeni*.

Deze laatste was verantwoordelijk voor zware epidemieën bij het rundvee in Oost-Afrika. In de jaren 1990 werd er een grootschalig uitroeingsprogramma uitgevoerd op het eiland Zanzibar, met spectaculair gunstige resultaten.

*Uganda, 2002, blok 343
De glossina austeni*

Talrijke programma's voor de strijd tegen de tsetse-vliegen lopen nu in verschillende Afrikaanse landen, zoals in Uganda, Kenya, Ethiopië en Malawi. Het gekendste programma is het "PATTEC" (Pan African Tsetse & Trypanosomiasis Eradication Campaign).

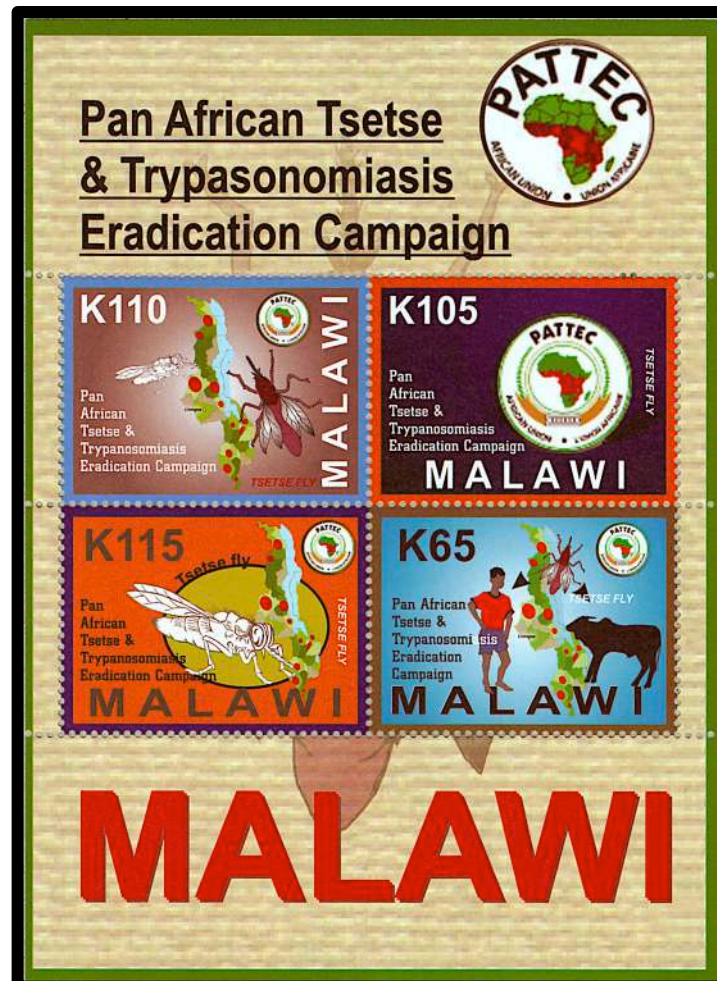

*Uganda, 2011, nrs. 2714/2717
Strijd tegen de tsetse-vliegen*

Ethiopië, 2009, nrs. 1674/1677

“PATTEC” (= Pan African Tsetse & Trypanosomiasis Eradication Campaign)

Malawi, 2012, blok 95

“PATTEC” (= Pan African Tsetse & Trypanosomiasis Eradication Campaign)

Kenya, 1985, nr. 333

Strijd tegen de tsetse-vlieg, verantwoordelijk voor de nagana

De belangrijkste persoon in de strijd tegen de slaapziekte is zonder twijfel **Eugène Jamot**.

Eugène Jamot is op 14 november 1879 geboren in La Borie, deelgemeente van Saint-Sulpice-les-Champs, in de Creuse (Frankrijk).

Hij volgde eerst de klassieke humaniora in Aubusson, en studeerde nadien aan de faculteit der wetenschappen van Poitiers. Hij veranderde echter van richting, en koos voor de geneeskunde, eerst in Algiers, nadien aan de universiteit van Montpellier.

Hij trad in 1904 in het huwelijk, en werd vader van een kind. Hij vestigde zich als huisarts in Sardent, in de Creuse, maar deze onrustige geest kon zich moeilijk verzoenen met een banale carrière als plattelandsarts, en in 1910 sloot hij zich aan bij het koloniaal gezondheidskorps van het leger.

Eerst raakte hij vertrouwd met de tropische geneeskunde in de Franse kolonie Tsjaad, en dan rondde hij zijn studies af aan het Institut Pasteur van Parijs.

Het is echter in de periode 1914-1916, tijdens de militaire operaties van Kameroen, dat voor de oorlog een Duitse kolonie was, dat hij zich bewust werd van de ravages aangericht door de trypanosomiasie, beter bekend onder de naam slaapziekte.

Eugène Jamot had begrepen dat de voornaamste manier om de slaapziekte te bestrijden bestond uit het verbreken van het contact tussen de mens en de vector van de ziekte. Tussen 1916 en 1922 organiseerde hij in het geheel van het Franse koloniaal gebied in Equatoriaal-Afrika, o.a. Frans Congo en Gabon, een uitgebreid netwerk van opsporing en preventie, waarbij hij een groot aantal mobiele eenheden inschakelde, om de bevolking te leren enkele rudimentaire hygiënische maatregelen te nemen om de tsetse-vlieg zoveel mogelijk uit te roeien. Het inzetten door Jamot van kleine mobiele eenheden, waarbij de lokale bevolking actief werd ingezet (informatie, controles, verpleegeenheden, enz...) was een zeer ongewone methode, die zwaar bekritiseerd werd zowel door de militaire hiërarchie als door de geneeskundige autoriteiten.

Frankrijk, 1987, nr. 2455

Kameroen, 1954, LP nr. 45

Eugène Jamot

Kameroen, 1979, nr. 639

Gabon, 1979, LP nr. 225

Opper-Volta, 1979, nr. 505

Activiteit van Jamot in Frans koloniaal Afrika

Tussen 1922 en 1931 concentreerde hij zijn activiteiten vooral op Kameroen, waar de ziekte endemisch was, en boekte hij schitterende resultaten.

De successen van Jamot in zijn strijd tegen de slaapziekte leidden tot het ministerieel decreet van 8 juli 1926, waarbij een officiële permanente missie ter profylaxie van de slaapziekte werd opgericht. Jamot zelf werd aangesteld als hoofd van deze missie.

Nadat een van zijn medewerkers cruciale fouten in de de behandeling beging, met overdreven dosissen arseenderivaten, hetgeen leidde tot verschillende sterfgevallen, werd Jamot aan de kant gezet als hoofd van deze permanente missie.

Van 1931 tot 1936 concentreerde hij dan zijn activiteiten op West-Afrika, waar hij een grote epidemie van de trypanosomiase met succes wist te bestrijden.

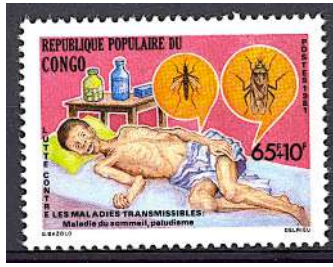
Maar ook hier spaarde hij door zijn rapporten vol harde en ongenueanceerde uitlatingen noch de militaire, noch de administratieve overheden, die hem aanzagen als een “zeer lastig element”, die elke routine verstoorde. Sterk tegengewerkt zowel door de lokale autoriteiten in Afrika, als door de Parijse administratie, nam hij totaal verbitterd zijn ontslag uit het leger op 1 februari 1936.

Hij stierf op 24 april 1937 in Sardent, in de Creuse.

*Omslag van Frans Congo van 1908, met de afstempeling van de Franse missie voor de strijd tegen de slaapziekte
Afbeelding uit het boek "Men, microbes and medical microbiologists" van Han T. Siem, Erasmus Publishing, 2005*

Zijn werk is vooral baanbrekend door de originele manier waarop hij erin is geslaagd kleine landelijke gemeenschappen te bereiken. Deze methode is nog steeds toepasbaar in de bestrijding van de meeste tropische overdraagbare ziekten.

Congo (Brazzaville), nr. 633

Strijd tegen de overdraagbare tropische ziekten.

Afbeelding van de anopheles (malaria) en van de glossina palpalis (slaapziekte)

De Portugese kolonie São Tomé e Príncipe is vrij gebleven van de slaapziekte tot in 1825, wanneer de tsetse-vlieg de eilanden bereikte. Door de ravage die de ziekte aanrichtte in deze kolonie, stuurde Portugal verschillende commissies naar de eilanden, om het probleem te bestuderen en te bestrijden. Een lid van de eerste commissie was **Aires Kopke** (1866-1947), die de ziekte bestreed met Atoxyl, een arseenverbinding. Het probleem met de arseenderivaten was de dosering: er was een hoge toxiciteit bij te hoge dosissen. Ook Jamot werd met dit probleem geconfronteerd.

São Tomé e Príncipe, 1967, nr. 401

Aires Kopke, en de glossina palpalis

Een naam die naast Jamot moet vermeld worden, is deze van de Brit **David Bruce** (1855-1931). Hij is geboren in Australië, maar vestigde zich in 1884 in Malta, waar hij in 1887 het agens ontdekte dat verantwoordelijk was voor de “*Malta fever*”, een bacterie die naar hem genoemd werd, de *brucella*. De Malta-koorts werd dan ook omgedoopt tot *brucellose*.

In 1894 vertrok hij naar Zululand, waar het vee zwaar te lijden had onder de “*nagana*”. Bruce ontdekte dat een trypanosoma (die de naam *trypanosoma brucei* kreeg) verantwoordelijk was voor de ziekte, en dat ook hier de tsetse-vlieg de overdrager was.

Hij onderzocht en bestreed verder de verschillende types van trypanosomen in Uganda, waar hij aan het hoofd stond van de “*Sleeping Sickness Commission*”.

Hij overleed in 1931, tijdens de begrafenisplechtigheid van zijn echtgenote.

Malta, 1964, nr. 289.

Op de zegel is David Bruce te zien samen met Themistocles Zammit, die in Malta ontdekte dat de overdracht van de brucella-bacterie gebeurde door het drinken van geitemelk.

Wie ook de slaapziekte onderzocht, is **Robert Koch**. Op het hoogtepunt van zijn roem, na zijn Nobelprijs van 1905, vertrok hij naar Duits Oost-Afrika, aan het hoofd van een missie om de slaapziekte te bestrijden. Hij onderzocht er de tsetse-vliegen, en ontdekte dat zij zich voedden met het bloed van krokodillen, waar trypanosomen in aanwezig waren.

Ghana, 1982, nr. 762
Robert Koch tijdens zijn verblijf in Duits Oost-Afrika

Een minder gekende trypanosomiase is de *ziekte van Chagas*. Deze ziekte, die vooral voorkomt in Zuid-Amerika, wordt veroorzaakt door de *trypanosoma cruzi*, genoemd naar de Braziliaanse arts Oswaldo Cruz. De symptomen ervan zijn vrij similair aan de slaapziekte, maar de overdrager is niet de tsetse-vlieg, maar een wants, de *triatoma infestans*, in Zuid-Amerika gekend onder de naam *vinchuca*.

Madagascar, 2001, nr. 1826BH
De triatoma infestans

Sluitzegel als propaganda voor de uitroeiing van de "vinchuca"

Het is de Braziliaanse arts **Carlos Chagas** (1879-1934) die als eerste de ziekte ontdekte en grondig bestudeerde.

Brazilië, 1980, nr. 1437
Strijd tegen de ziekte van Chagas

Bolivië, 1977, nr. 555
Congres over de ziekte van Chagas

De strijd tegen de pest

De strijd tegen de pest

De oorzaak van de pest is een bacterie, de *Yersinia pestis*, genaamd naar Alexandre Yersin, die haar voor het eerst identificeerde. De besmetting gebeurt meestal via vlooien, die drager zijn van deze kiemen. Verschillende soorten vlooien kunnen de pestbacil injecteren in het menselijk lichaam bij een beet, zoals de rattenvlo (*xenopsylla cheopis*, hierboven afgebeeld) en de gewone mensenvlo. De gastheren voor deze vlooien zijn meestal kleine knaagdieren, waarvan de gekendste uiteraard de rat is.

De meest klassieke klinische vormen van pest bij de mens zijn de builenpest (gezwollen lymfeklieren die zwellen, necroseren en etteren) en de longpest. Bij deze laatste wordt de bacil ook verspreid via hoesten en niezen. In een terminaal stadium komen overal bloedingen voor, die aan de ziekte de naam *zwarte dood* gaven.

Europa is in de loop van zijn geschiedenis herhaaldelijk geteisterd geweest door pest-epidemieën, met miljoenen slachtoffers.

Een van de eerste beroemde slachtoffers van de pest is de Atheense leider Pericles, in 429 a.C.

*Griekenland, 1955, nr. 611
Pericles*

In de zesde eeuw was er een echte pest-pandemie in geheel Europa. Het meest markante feit in deze pandemie heeft zich afgespeeld in Rome in 590. De pest maakte ontelbare slachtoffers in Rome, waaronder de paus Pelagius II. Zijn opvolger werd Gregorius I, die een van de vier belangrijke kerkvaders zou worden en de geschiedenis zou ingaan als Gregorius de Grote.

Zijn eerste pauselijke taak was de bestrijding van de pest, en zoals gebruikelijk in deze tijd waarin de pestplaag beschouwd werd als een goddelijke straf voor de menselijke zonden, werd ook het heil bij God gezocht: een processie, met de paus op kop, stak de Tiber over, en Gregorius had plots een visioen: hij zag de aartsengel Michael boven op het mausoleum van Hadrianus. Dit betekende meteen het einde van de epidemie...

Vandaar dat dit mausoleum omgedoopt werd tot Castel Sant'Angelo, en dat de Gentenaar Pieter Antoon Verschaffelt in 1748 de opdracht kreeg de Engelenburcht te bekronen met een standbeeld van de aarstengel Michael.

*Italië, 2006, maximumkaart met nr. 2886
Standbeeld van paus Gregorius de Grote*

Pieter Antoon Verschaffelt: de aartsengel Michael, boven op de Engelenburcht van Rome

Italië, 1983, maximumkaart met nr. 1433

De brug waar paus Gregorius in visioen de aartsengel Michael zag boven op het mausoleum van Hadrianus, hetgeen meteen een einde maakte aan de pest-epidemie...

De zwaarste pest-pandemie uit de Europese geschiedenis is deze van het midden van de XIV^{de} eeuw. Zij begon in Marseille, waar schepen vanuit het Oosten de pest introduceerden. Vanaf 1347 verspreidde zij zich over geheel Europa, en men schat dat één derde van de Europese bevolking overleed aan de ziekte, de *Zwarte Dood*.

Er volgden nog zeer talrijke epidemieën, die echter meer gelokaliseerd waren, met ups en downs.

Enkele voorbeelden, waarbij beroemde mensen het leven lieten, zijn:

- In Portugal in 1415, met de geliefde koningin Philippa van Lancaster als voornaamste slachtoffer.

*Portugal, 1949, nr. 717
De koningin Philippa van Lancaster, slachtoffer van de pest in 1415*

- In Bohemen in 1424, met Jan Žižka, de leider van de hussieten, als voornaamste slachtoffer.

*Tsjechoslowakije, 1952, nrs. 671 & 674
De hussietenleider Jan Žižka, slachtoffer van de pest in 1424*

- In de Balkan in 1456. Hier zijn de twee voornaamste slachtoffers de regent van Hongarije, János Hunyadi, en de pauselijke legaat Giovanni da Capestrano (St. Johannes van Capestrano). Beiden hadden enkele dagen voor hun dood het Turkse leger verslagen in de slag bij Belgrado, hetgeen de Ottomaanse progressie voor lang stillegde.

*Hongarije, 1952, nr. 1057 Roemenië, 1956, nr. 1468
János Hunyadi*

*Vatikaan, 1956, nrs. 232/233
Giovanni da Capestrano*

*Hongarije, 2000, nr. 3742
János Hunyadi en Giovanni da Capestrano in de slag van Belgrado van 1456.
Beiden stierven enkele dagen na hun overwinning aan de pest*

- In Italië, in 1576. Tijdens de epidemie in Milaan kwam de grootste hulp van de aartsbisschop van Milaan, Carolus Borromeus, die heilig verklaard werd in 1610. Hij trotseerde het besmettingsgevaar, en verleende aan de pestlijders verzorging, bijstand en troost, terwijl edelen en machthebbers de stad uitgevlucht waren.

*Monaco, 1951, maximumkaart met nr. 361
Glasraam: St. Carolus Borromeus geeft bijstand aan de pestlijders*

- In Italië in 1505. Een bekend slachtoffer is de Gentse polyfonist Jacob Obrecht, die in Ferrara aan de pest overleed in 1505.

*België, 2006, nr. 3473
Jacob Obrecht, slachtoffer van de pest in Ferrara in 1505*

- In Vlaanderen in 1626, waarbij het gekendste slachtoffer Isabella Brant, de eerste vrouw van Rubens, was. Zij overleed aan de pest in Antwerpen in 1626.

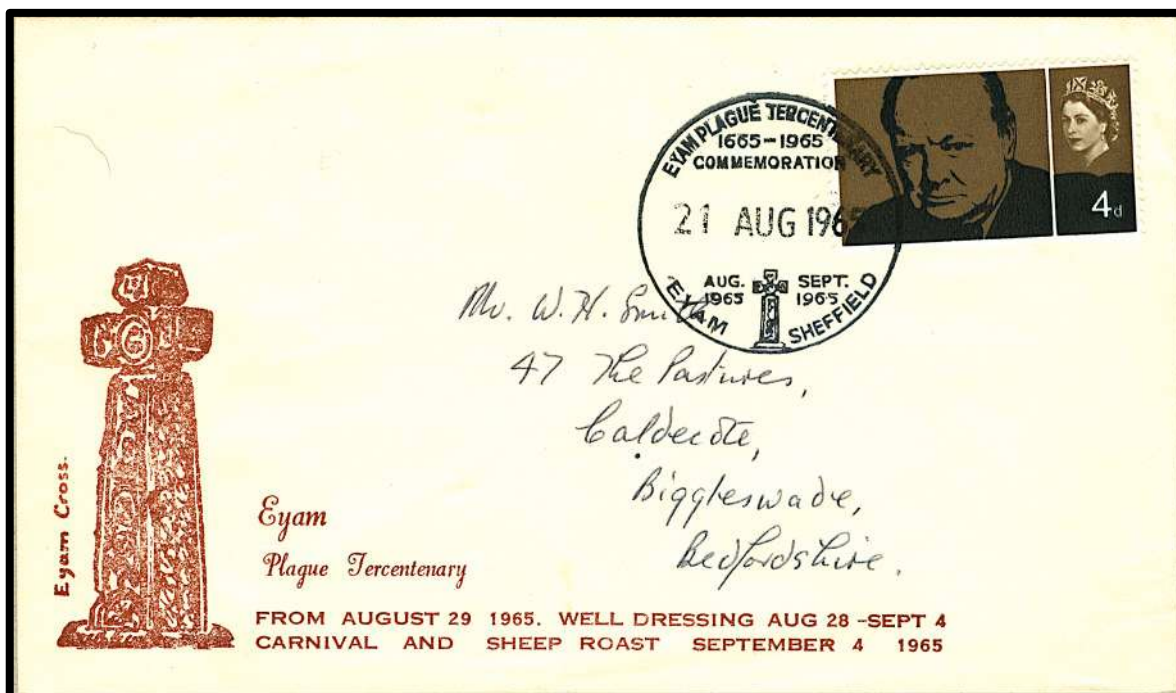

België, 1939, nr. 508

Rubens en zijn echtgenote Isabella Brant, die overleed aan de pest in Antwerpen in 1626

- Twee zeer gekende en goed gedocumenteerde epidemieën zijn deze van Londen in 1665 en van Marseille in 1720. In beide gevallen wordt het aantal slachtoffers geschat rond de 100.000. Merkwaardig is het feit dat de epidemie in Londen tot stilstand kwam door de grote brand van de stad in september 1666: door deze brand werd een groot deel van de ratten vernietigd...

Het markantste voorbeeld van zelfopoffering tijdens deze epidemie in Engeland heeft zich afgespeeld in Eyam, een dorp in Derbyshire. In augustus 1665 werden er een paar gevallen van pest in het dorp vastgesteld, maar het stadsbestuur nam het heldhaftig besluit om het dorp vrijwillig in quarantaine te plaatsen: om de verdere verspreiding van de ziekte in de omgeving tegen te gaan mocht niemand het dorp verlaten, en meer dan de helft van de inwoners bezweek aan de pest.

Groot-Brittannië, 1965

Speciale afstempeling voor de 300ste verjaardag van de heldhaftige houding van Eyam tijdens de pest-epidemie

- Een tot de verbeelding sprekende episode vond plaats in Jaffa, in 1799, tijdens de expeditie van Napoleon, toen nog generaal Bonaparte, naar Egypte en het Nabije Oosten. Na de verovering van de stad Jaffa door de Fransen op 7 maart 1799 brak kort nadien de pest uit in de gehavende stad, met talrijke slachtoffers zowel bij de Fransen als bij de lokale bevolking. Om het moreel van zijn troepen hoog te houden en het gevaar voor besmetting te minimaliseren, raakte Napoleon ostentatief besmette inwoners aan. Hij heeft die geste later zelf laten “vereeuwigen” in een schilderij van Antoine-Jean Gros, in 1804.

*Niger, LP nr. 101
“Napoleon bezoekt de pestlijders van Jaffa”, schilderij van Antoine-Jean Gros*

Tot in het begin van de XIX^{de} eeuw werd de pest gezien als een straf van God voor de zonden van de mensen, en het einde van de epidemie was dan uiteraard te danken aan de genade van de Heer, die de gebeden en het berouw goedwillig in ontvangst had genomen en er een gunstig gevolg aan gegeven had.

Vandaar dat sommige heiligen speciaal vereerd werden ter bescherming tegen de pest. Hun bescherming wordt afgesmeekt tijdens een epidemie, en met vraagt hen om te bemiddelen bij God om een familie, een stad of een land te vrijwaren tegen de pest. De twee voornaamste beschermheiligen waren St. Rochus en de aartsengel Michael, deze laatste sinds zijn “tussenkomst” in Rome in 590. Vandaar dat veel heiligdommen gewijd aan de aartsengel Michael, zoals de Mont-Saint-Michel in Normandië, het toneel waren van spectaculaire bedevaarten en processies, waar de hulp van de engel ingeroepen werd tegen de pest.

*Frankrijk, 1929, nr. 260
De Mont-Saint-Michel, waar veel bedevaarten plaats vonden, ter bescherming tegen de pest*

Eens de epidemie voorbij was, dank zij de goddelijke barmhartigheid, werd dikwijls als dank een kerk gebouwd. Het gekendste voorbeeld is de prachtige kerk van Santa Maria della Salute in Venetië, waarvan de bouw begon in 1631, na de pest van 1630 die één derde van de Venetiaanse bevolking gedood had.

*Frankrijk, 1971, maximumkaart met nr. 1676
Venetië, Santa Maria della Salute*

De meeste steden betuigden hun dank aan God voor het beëindigen van een pest-epidemie echter niet met een kerk, omwille van de hoge kosten, maar met een zuil of gedenkteken op een openbare plaats, die de bevolking eraan moest herinneren om vroom te leven, en hierdoor de gevreesde pest weg te houden van de stad.

Dit is vooral het geval in de Duitssprekende landen ("Pestsäulen"). Enkele voorbeelden zijn de "Pestsäule" van Wenen, op de Graben, deze van Olomouc in Tsjechië, Tulln en Reiteregg in Oostenrijk, maar ook In Italië hebben we bv. de "guglia" van San Domenico in Napels.

Afstempeling met de "Pestsäule" van Tulln

De "Pestsäule" op de Graben in Wenen

*Oostenrijk, 1976, nr. 1335
De "Pestsäule" van Reiteregg*

De "Pestsäule" van Olomouc

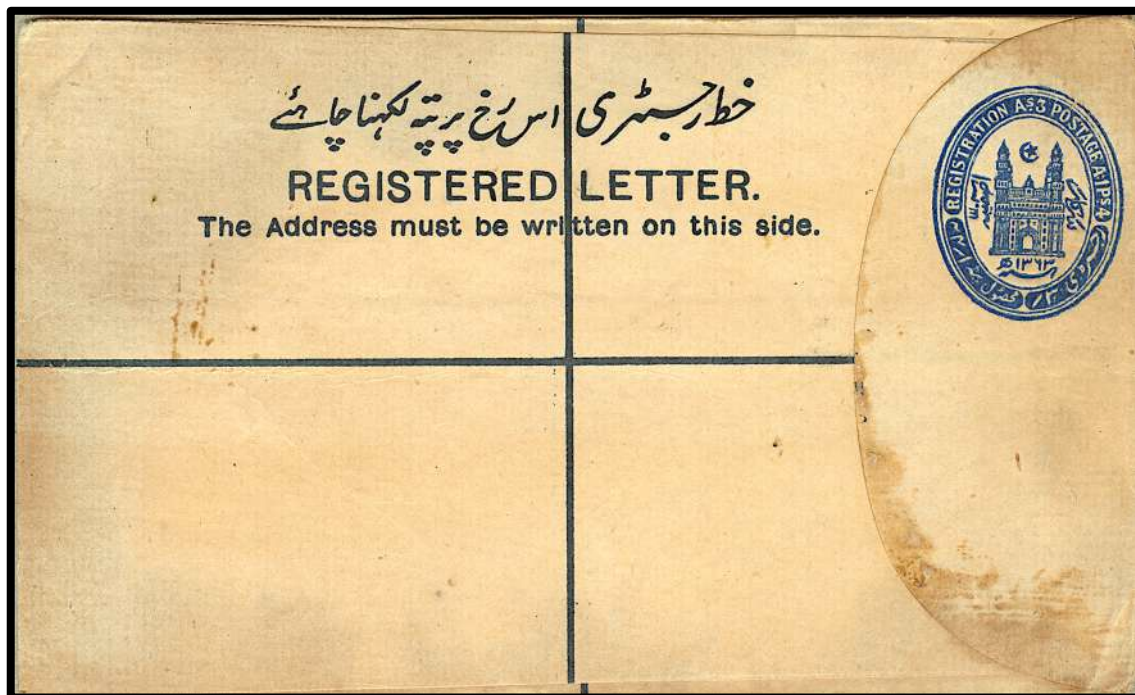

De "guglia" van San Domenico, in Napels

Het is niet alleen in Europa dat er speciale heiligdommen en gedenktekens opgericht werden ter nagedachtenis aan de pest: ook in Indië werden pest-epidemieën op die manier herdacht. Het gekendste voorbeeld is de "Charminar" van Hyderabad. Dit bouwwerk werd in 1591 gebouwd als dank omdat een pest-epidemie bedwongen was.

*Hyderabad, 1931, nr. 31
De "Charminar" van Hyderabad*

Hyderabad, omslag voor aangetekende zending, met de "Charminar"

Het is eveneens normaal dat geloof en vooral bijgeloof geleid hebben tot talrijke legenden, die nu deel uitmaken van de lokale folklore. Zo is de legende van de rattenvanger nauw verbonden met de pest: in Duitsland kennen we de legende van de rattenvanger van Hameln, in Oostenrijk deze van Korneuburg.

Het is steeds hetzelfde verhaal: in een stad heerst de pest. Plots duikt er een eigenaardige figuur op, die belooft tegen betaling de stad te bevrijden van de pest. Met zijn fluitmuziek lokt hij de ratten uit de stad en laat hij het ongedierte verdrinken, maar nadien weigert men hem te betalen. Uit wraak lokt hij dan met dezelfde muziek alle kinderen van de stad weg. Zij ondergaan hetzelfde lot als de ratten.

*Duitsland, 2020, nr. 3356
De rattenvanger van Hameln*

*Oostenrijk, 1998, nr. 2070
De rattenvanger van Korneuburg*

*Duitsland, 1984, maximumkaart met nr. 819
De rattenvanger van Hameln*

De empirische maatregelen die artsen en bestuur namen om een epidemie te bestrijden waren uiteraard weinig of niet doeltreffend. Zij dienden meestal niet om de pestlijders te verzorgen, maar in de eerste plaats om zichzelf te beschermen en de verspreiding van de ziekte tegen te gaan.

Enkele voorbeelden zijn:

- Het zoveel mogelijk verdelgen van de ratten.
- Het snel verwijderen en begraven van de lijken in massagraven.
- Het samenbrengen en zoveel mogelijk isoleren van besmette personen in speciale lazaretten, zoals in Venetië.
- Het branden van grote hoeveelheden pek, kruiden en zwavel, om de “pestlucht” tegen te gaan.
- Speciale kledij voor de artsen en verzorgers: een lange jas, en een masker dat geleek op een echte snavel, gevuld met kruiden om de kwade dampen tegen te gaan.

Speciale afstempeling voor de tentoonstelling over de pest, op het "Isola del Lazzaretto Nuovo", een afgelegen klein eiland in de Venetiaanse lagune waar de pestlijders samengebracht werden.

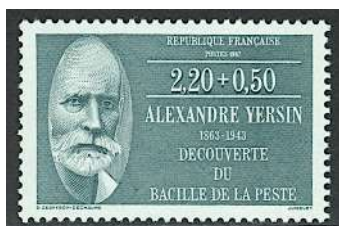

*Nevis, 2000, nr. 1311
Typische kledij van de "pestmeester"*

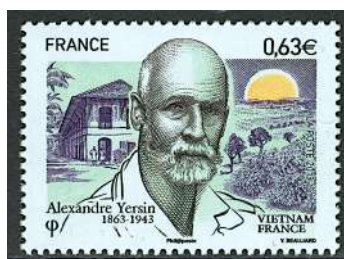
De pest heeft ook geleid tot drie preventie-begrippen:

- De "quarantaine", een periode van veertig dagen waarin het niet toegelaten was aan reizigers om aan wal te gaan of om een afgesloten ruimte te verlaten, tot het volledig zeker was dat zij de pest niet meebrachten.
- De "cordon sanitaire", waarbij gehele gebieden ontoegankelijk gemaakt werden, om de introductie van de pest te beletten.
- Het ontsmetten van de correspondentie met scheikundige middelen (zwavel, azijn) of door beroking.

De eerste echte vooruitgang in de strijd tegen de pest is het werk geweest van de Zwitser Alexandre Yersin (1863-1943). Hij was actief in Indochina, en werd als koloniaal arts gestuurd naar Hong Kong in 1892. Daar ontdekte hij in de pestbuilen van zieken de verantwoordelijke kiem, aan wie later zijn naam gegeven werd: de *yersinia pestis*. Na deze ontdekking ontwikkelde Yersin in China de eerste anti-pest serotherapie.

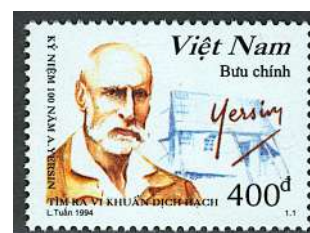
Frankrijk, 1987, nr. 2457

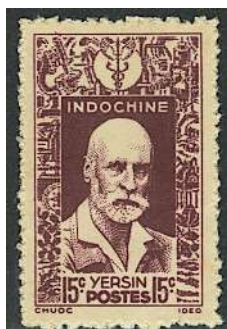
Frankrijk, 2013, nrs. 4798/4799

Vietnam, 2013, nrs. 2446/2447

Vietnam, 1994, nr. 1471

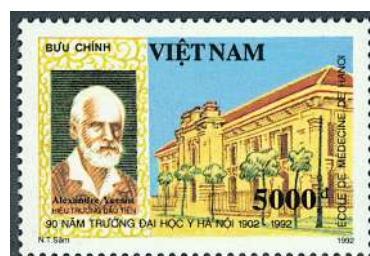
Indochina, 1943, nrs. 286, 287 & 291

Noord-Vietnam, 1946, nrs. 16 & 57

Zwitserland, 1971, nr. 886

Vietnam, 1992, nr. 1354

Alexandre Yersin

Opvallend is het feit dat de Japanner Kitasato Shibasaburō (1853-1931) in Hong Kong, tijdens dezelfde epidemie van 1892, eveneens de ziekteverwekker van de pest ontdekte, enkele dagen na Yersin.

Japan, 2003, nr. 3449
Kitasato Shibasaburō

Zeer verdienstelijk in de strijd tegen de pest is ook Waldemar Haffkine (1860-1930) geweest. Deze Russische Jood had zich gevestigd in Indië, en voerde er de eerste vaccinaties tegen de cholera uit. Wanneer de pest in 1896 in Bombay uitbrak, ontwikkelde Haffkine er in een minimum van tijd een vaccin tegen de yersinia pestis, en spijs talloze tegenkantingen van officiële en wetenschappelijke kant, slaagde hij erin talloze levens te redden.

Indië, 1964, nr. 173

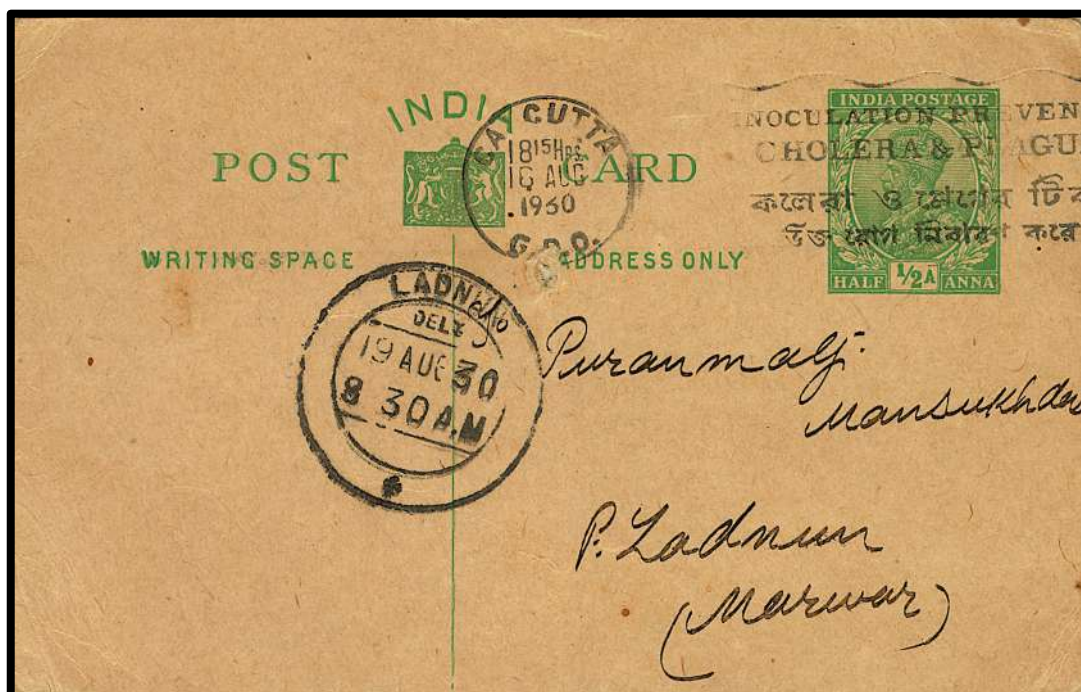

Israel, 1994, nr. 1239

Waldemar Haffkine, de ontwerper van het vaccin tegen de pest

Dank zij de antibiotica is de pest nu een volledig behandelbare ziekte, alhoewel zij in de derde wereld nog steeds niet uitgeroeid is, door armoede, gebrekkige hygiëne en tekort aan opsporings- en behandelingsmiddelen.

Dit is duidelijk te zien in de afstempeling van 1930: “*Inoculation prevents cholera and plague*”.

1930: Postkaart van Indië met de afstempeling “Inoculation prevents cholera and plague”

Een auteur die zeker moet vermeld worden is de Franse schrijver Albert Camus (1913-1960), Nobelprijs literatuur in 1957. Hij schreef in 1947 zijn bekendste roman, “La Peste”. Het is de geschiedenis van een pest-epidemie in Oran in 1940, met een magistrale beschrijving van de menselijke reacties in dramatische omstandigheden.

Frankrijk, 1967, nr. 1514

Monaco, 2006, nr. 2568

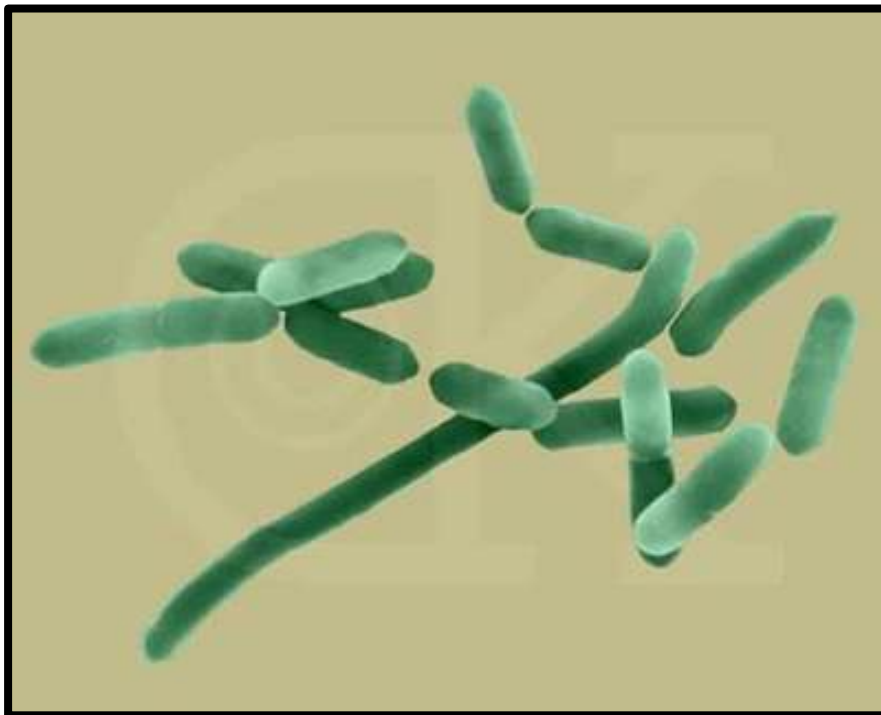
Albert Camus, auteur van “La Peste”

De weinig optimistische laatste zinnen van het boek hebben spijtig genoeg niets aan actualiteit verloren:

“Car cette foule en joie ignorait que le bacille de la peste ne meurt ni ne disparaît jamais, qu’il peut rester pendant des dizaines d’années endormi dans les meubles et le linge, qu’il attend patiemment dans les chambres, les caves, les malles, les mouchoirs et les paperasses, et que, peut-être, le jour viendrait où, pour le malheur et l’enseignement des hommes, la peste réveillerait ses rats et les enverrait mourir dans une cité heureuse.”

Geneeskunde en filatelie

*De strijd tegen
lepra*

De strijd tegen lepra

Lepra of melaatsheid is een langzaam vooruitschrijdende infectieziekte, die hoofdzakelijk de huid en het zenuwweefsel aantast. De verwekker ervan is een bacil, de *mycobacterium leprae*, hierboven afgebeeld. Zonder behandeling evolueert de ziekte tot verminkingen, die de lepralijder progressief een lelijk, soms afzichtelijk aspect geven.

*Zwitserland, 1976, nr. 1001
Melaats kind*

*Niger, 1966, LP nr. 54
Lepra-letsels op de handen*

*Frans West-Afrika, 1957, FDC met nr. 63
Afbeelding van een vergevorderd stadium van lepra*

Gezien de stigmata van de ziekte zo zichtbaar zijn, is lepra sinds de oudheid, en in alle culturen, zelfs tot diep in onze twintigste eeuw, een sociaal probleem: de melaatse werd, al dan niet samen met zijn familieleden en zijn verwanten, geschuwd, en werd systematisch volledig sociaal geïsoleerd. Er was voor de melaatse geen ander alternatief dan zich te voegen bij zijn lotgenoten, zodat er echte melaatsenkolonies ontstonden, die een minimum aan verpleging en caritatieve hulp konden ontvangen in de leproserieën. Wanneer hij zich verplaatste moest hij zijn nabijheid kenbaar maken met speciale herkenbare kledij en een klepel of ratel.

Monaco, 1961, nr. 552

Melaatse in de stad, met speciale herkanbare kledij en klepel

Het is dan ook logisch dat, tot in de 19de eeuw, de verzorging van de melaatsen praktisch uitsluitend in handen was van caritatieve en religieuze instellingen, zoals de Orde van St. Lazarus en de Maltezer Orde. Thans zijn de Maltese Ridders nog steeds belangrijke geldschietters voor de leproserieën in West- en Midden-Afrika.

Stempel van de Orde van St. Lazarus

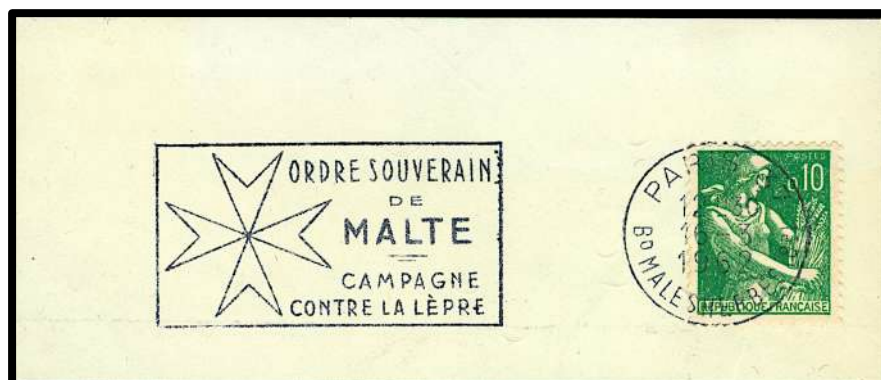
Frans West-Afrika, 1957, nr. 63

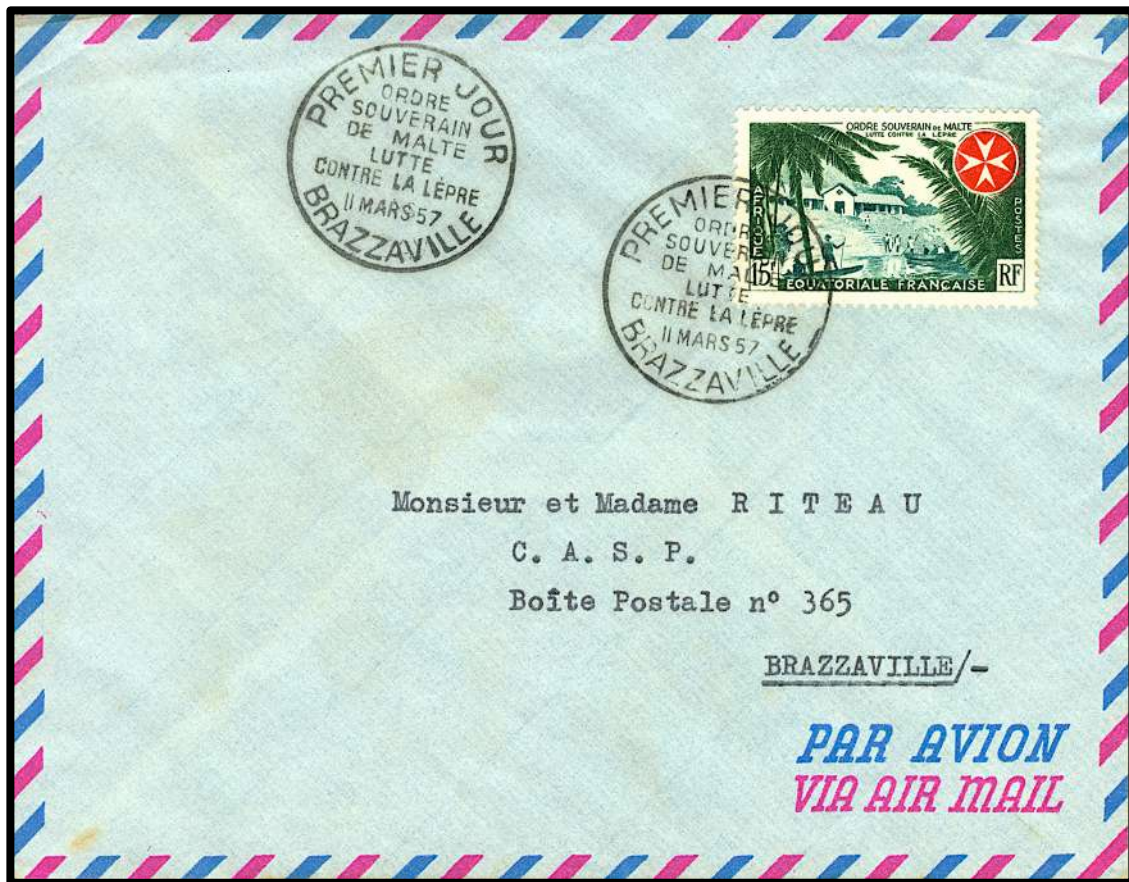
Frankrijk, 1956, nr. 1062

Frans Equatoriaal Afrika, 1957, nr. 237

Stempel van de Maltezer Orde, wijzend op diens implicatie in de strijd tegen melaatsheid

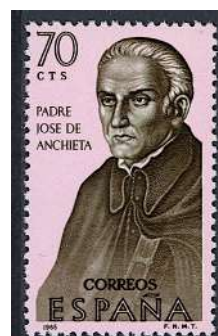
Stempel van de Maltezer Orde, wijzend op diens implicatie in de strijd tegen melaatsheid

Sommige priesters, kloosterlingen en missionarissen hebben zich bijzonder ingezet om hulp te verlenen aan de melaatse verschoppelingen. De bekendste uit de Middeleeuwen is zonder twijfel St. Franciscus van Assisi.

In Zuid-Amerika moeten we de jezuïet José de Anchieta vermelden (1534-1597), die de eerste leproserie in Brazilië oprichtte.

*Italië, 1979, nr. 1374
St. Franciscus verzorgt melaatsen,
door F. Bardi (Santa Croce, Firenze)*

*Spanje, 1965, nrs. 1339 & 1343
Pater José de Anchieta*

In Suriname werd pater Petrus Donders (1809-1887) de toevlucht voor de melaatsen. Hij verbleef 27 jaar in de melaatsenkolonie van Batavia (Suriname), waar de lepralijders volledig geïsoleerd leefden in schrijnende omstandigheden.

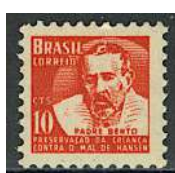
Suriname, 1966, nr. 432

Suriname, 1982, nrs. 854/855

Pater Petrus Donders

In Brazilië wijdde pater Bento Dias Pacheco (1819-1911) zich van 1869 tot aan zijn dood aan de materiële en spirituele hulp voor de melaatsen, die systematisch uitgeloten werden uit de maatschappij.

Brazilië, tussen 1954 en 1969, nrs. 597, 611, 640, 746, 789 & 914A

Brazilië, tussen 1984 en 1987, nrs. 1705, 1782, 1817 & 1855

Weldadigheidszegels met pater Bento Dias Pacheco

De gekendste en meest tot de verbeelding sprekende figuur is uiteraard pater Jozef de Veuster, beter gekend als pater Damiaan, die in 1995 bij het pauselijk bezoek aan België zalig verklaard werd. Hij is geboren in Tremelo op 3 januari 1840. Als pater van de Heilige Harten, beter gekend onder de naam pater Picpussen, vertrok hij in 1863 naar Hawaï als missionaris. In 1873 besloot hij zijn verdere leven te wijden aan de afgezonderde melaatsengemeenschap van het eiland Molokaï. Hij was er niet alleen missionaris, maar ook verpleger en sociaal werker.

Hij trachtte de levensomstandigheden van de melaatsen op materiële, hygiënisch, en moreel vlak te verbeteren (bouw van nieuwe huizen, kerken, twee weeshuizen, scholen, verbetering van de landbouw, irrigatie, enz.). Gedurende tien jaar voerde hij deze activiteiten geheel alleen uit. Pas in 1883, gestimuleerd door zijn voorbeeld, werd hij vervoegd door andere missionarissen en zusters, die zijn werk voortzetten, en de melaatsen verder uit hun isolement haalden.

In 1884 werden de eerste symptomen van de melaatsheid bij hemzelf zichtbaar, hetgeen zijn positie niet verbeterde bij de kerkelijke overheden: deze dachten nog, zoals velen, dat de ziekte het eindstadium was van een of andere venerische aandoening! Het aantonen van de leprabacil door Hansen dateerde slechts van een tiental jaren...

Pater Damiaan overleed aan de melaatsheid op 15 april 1889.

België, 1946, nrs. 728/730

België, 1964, nr. 1280

België, 1989, nr. 2346

België, 1994, nr. 2557

Rwanda, 1966, nrs. 134 & 136

Brazilië, 1952, nr. 519

Brazilië, 1953, nr. 555

Pater Damiaan

Brazilië, tussen 1989 en 1992, nrs. 1942, 1966, 2050 & 2097

Weldadigheidszegels met pater Damiaan

Men heeft moeten wachten tot het einde van de XIX^{de} eeuw alvorens een degelijke therapeutische aanpak van lepra in overweging kon genomen worden. Er zijn wel voorlopers geweest, die de ziekte grondig bestudeerd hebben, maar zonder de verwekker ervan te kunnen ontdekken. Te vermelden zijn bv. de Russische microbioloog Gregori Minkh (1836-1896) en de Mexicaanse arts Rafael Lucio (1819-1886).

*Sovjet-Unie, 1960, nr. 2324
Grigory Minkh*

*Mexico, 1978, LP nr. 490
Rafael Lucio*

De ontdekking van de lepra-bacil is echter het werk geweest van de Noor Gerhard Henrik Armauer Hansen. Hansen is geboren in Bergen, in Noorwegen, op 29 juli 1841. Hij was verbonden aan het lepra-hospitaal van zijn geboortestad, dat onder leiding stond van D.C. Danielssen, een van de meest eminente wereldspecialisten over lepra. Samen met C.W. Boeck was deze overtuigd van het hereditair karakter van lepra. Hansen daarentegen veronderstelde het infectieus - en dus besmettelijk - karakter van de ziekte, en na een studiereis in 1870 en 1871 aan twee van de grootste centra voor histopathologie van die tijd, Bonn en Wenen, beschreef hij in 1873, na zijn terugkeer in Bergen, in detail de microscopische staafvormige lichaampjes, aan wie hij de etiologie van lepra toeschreef: *de bacil van Hansen*. Het is de eerste maal dat een “bacil” als oorzaak van een ziekte bij de mens beschreven werd.

In 1875 werd hij benoemd tot hoofdarts van de Noorse dienst tegen lepra. Hij behield deze plaats gedurende 37 jaar, tot aan zijn dood in Bergen op 12 februari 1912.

Het is echter pas op het lepra-congres van Berlijn van 1897, voorgezeten door Virchow, dat de standpunten van Hansen definitief aanvaard werden.

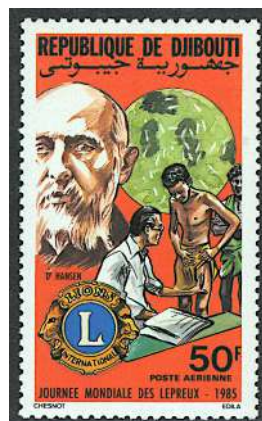
Noorwegen, 1973, nrs. 614/615

België, 1964, nr. 1278

Komoren, 1973, LP nr. 55

*Djibouti, 1985, LP nr. 215
Gerhard Henrik Armauer Hansen*

Burkina Faso, 1987, nr. 739

Mali, 1973, LP nr. 178

Senegal, 1974, LP nr. 133

Togo, 1973, LP nr. 196

*Frankrijk,
1973, nr. 1767*

*Ivoorkust,
1973, nr. 346*

*Kameroen,
1973, nr. 547*

*Niger,
1973, nr. 276*

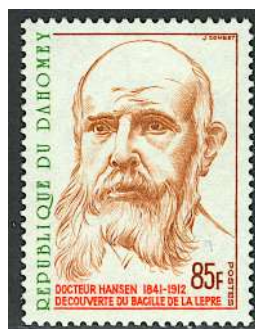
Laos, 1973, nrs. 256/257

Cuba, 1948, nr. 303

Dahomey, 1973, nrs. 319/320

Gerhard Henrik Armauer Hansen

Gabon, 1973, nr. 303

De ontdekking van de lepra-bacil was uiteraard een enorme stap in de vooruitgang naar een vroege diagnose, maar, in de afwezigheid van een doeltreffende behandeling, heeft deze ontdekking aanvankelijk het welzijn van de lepralijders weinig bevorderd: een vroegere diagnose maakte het isoleren van de lepralijders gemakkelijk, en in de landen waar de melaatsheid endemisch was (Scandinavië, Midden-Afrika, Midden-Azië, Zuid-Amerika) werden speciale hospitalen en centra, soms gehele dorpen, opgericht, waar de melaatsen samengebracht werden: het zijn de leproserieën. Die leproserieën waren meestal in handen van religieuze of caritatieve organisaties, die financiële en logistieke steun verleenden. Zeer dikwijls waren het enkelingen (missionarissen, sociale werkers, enz.) die zich op lokaal vlak inzetten om het lot van de melaatsen in de leproserieën te verbeteren.

*Gabon, 1985, nr. 579
Libreville*

*Senegal, 1965, nr. 246
Peycouk*

*Ivoorkust, 1979, nr. 522
Adzope*

*Mali, 1975, nrs. 234/235
Samanko*

*Ijsland, 1998, nr. 845
Het lepra-hospitaal van Laugarnes*

Bij de verdienstelijke personen in de strijd voor het verbeteren van het lot van de lepralijders moet de Belgische arts Frans Hemerijckx vermeld worden.

Hij is geboren op 19 augustus 1902 in Ninove. Na zijn doctoraat specialiseerde hij zich in de tropische geneeskunde. In 1929 vertrok hij naar Tshumbe, in Kasaï. Hij verbleef er 25 jaar lang, verantwoordelijk voor de gezondheidszorg in een gebied twee maal zo groot als België. Vooral de lepra trok zijn aandacht: hij liet, op het model van Schweitzer in Lambaréné, dorpen bouwen speciaal voor de medische en sociale hulp aan de melaatsen (Tshumbe, Dikungu). Zijn grootste bekommernis was steeds de melaatsen ertoe aan te zetten om zich vrijwillig aan te melden. In 1954, onder zijn impuls, kwam in België de Belgische liga ter bestrijding van lepra tot stand.

Na Kongo vertrok hij in 1954 naar Indië, en in Polambakkam, in de staat Madras, vatte hij op grootscheepse wijze de strijd aan tegen de melaatsheid, in een gebied waar de gezondheidszorg tot dan praktisch onbestaande was. Nadien bleef hij actief als raadgever van de W.H.O. in de strijd tegen de melaatsheid, in Indië, Afghanistan, Thailand, en opnieuw Kongo. Hij stierf in Leuven op 15 oktober 1969.

*België, 1975, nr. 1773
Frans Hemerijckx*

*België, 1964, nr. 1279
Leprosierie van Polambakkam, Indië*

Andere personen die zich verdienstelijk gemaakt hebben werden vooral geëerd met weldadigheidszegels in Brazilië.

*1983, nr. 1641
Pater Vicente Borgard
(1888-1977)*

*1971, nr. 970
Eunice Weaver
(1904-1969)*

*1973, nr. 1078
Pater Nicodemus Grundhoff
(1875-1949)*

1988, nr. 1894

1993, nr. 2152

1994, nr. 2199

Pater Santiago Uchoa (+1951)

Ook dokter Émile Marchoux moet vermeld worden. Hij is de oprichter van het laboratorium voor bacteriologie van Saint-Louis du Sénégal, en in 1931 stichtte hij in Bamako een centraal instituut voor strijd tegen de lepra. Het werd een modelinrichting voor geheel Afrika, met laboratoria, bibliotheek, winkels, apotheken, logementen, en een uitgebreide hospitalisatie-afdeling.

*Mali, 1985, nr. 520
Het Institut Marchoux van Bamako, in Mali*

De twee personen uit de XX^{ste} eeuw die door hun onvermoeibare inzet de grootste aandacht getrokken hebben voor de lepralijders zijn een Duitser en een Fransman: Albert Schweitzer en Raoul Follereau.

Albert Schweitzer is geboren in Kaysersberg, in de dan nog Duitse Elzas, op 14 januari 1875. Hij was arts, theoloog, filosoof, predikant en begenadigd orgelspeler. In 1913 trok hij voor het eerst naar Gabon, en na de eerste wereldoorlog, vanaf 1924, werd Lambaréné, in Gabon, zijn voornaamste werkterrein. De humanitaire hulp die hij aan de lokale bevolking gaf, vooral aan de lepralijders, bezorgde hem in 1952 de Nobelprijs voor de Vrede.

Reeds in 1913 bouwde hij in Lambaréné een eerste dispensarium, en hij ontwikkelde er de lokale infrastructuur progressief tot een volwaardig en internationaal gerenommeerd centrum voor de bestrijding van melaatsheid.

Hij overleed er op 4 september 1965.

Rwanda, 1966, nrs. 135 & 137

Oost-Duitsland, 1965, nrs. 783/785

Frankrijk, 1974, nr. 1824

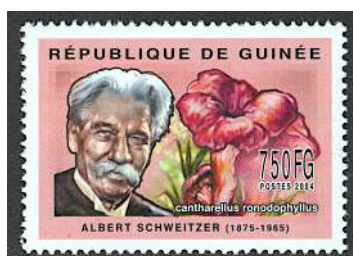
*Monaco, 1975, nr. 1011
Albert Schweitzer*

Luxemburg, 1975, nr. 858

Rwanda, 1976, nrs. 713/720

Guinea, 2004, nr. 2621

*Congo (ex-Fr.), 2000, nr. 1079CQ
Albert Schweitzer*

Centraalafrikaanse Rep., 2012, nr. 2427

*Monaco, 1955, nrs. 412/414
Albert Schweitzer en Lambaréné*

De tweede figuur is Raoul Follereau. Hij is geboren in Nevers op 17 augustus 1903. Hij studeerde rechten en letteren. Als lid van de “Alliance française”, een beweging voor de verspreiding van de Franse cultuur, reisde hij de ganse wereld rond, en kwam zo in aanraking in alle continenten met de schrijnende toestanden van de melaatsen.

In 1936 kreeg hij de opdracht een reeks artikelen te maken over Charles de Foucauld, ter gelegenheid van de twintigste verjaardag van zijn dood. Zo belandde Follereau in de Sahara, waar hij de isolatie van de melaatsen dagelijks kon vaststellen, en waar zijn roeping groeide om zijn leven te wijden aan de verbetering van het lot van deze zieken.

In volle tweede wereldoorlog begon hij een grootscheepse geldinzameling voor het melaatsendorp Adzope in Ivoorkust: door zijn actie werd het dorp gered van de ondergang.

Door dit succes kreeg hij steeds meer oproepen vanuit de derde wereld voor steun, en dat bracht Follereau ertoe in 1954 om al de losse inspanningen voor de lepralijders te bundelen, en de *Werelddag voor de melaatsen* in het leven te roepen, die sindsdien elk jaar plaats vindt rond einde januari. De rest van zijn leven was één ononderbroken strijd voor de verbetering van het lot van de melaatsen, zowel medisch als sociaal. Hij schreef naar alle groten der aarde: zijn bede aan Malenkov en Eisenhower, in 1954, om één enkele bommenwerper om te ruilen tegen melaatsensteun is bekend. Tijdens een reis van de Gaulle aan Tahiti hield Follereau de generaal tegen, en verplichtte hem de hand te drukken van melaatsen. Hij overleed op 6 december 1977.

*Frankrijk,
1987, nr. 2453*

*Luxemburg,
1982, nr. 1005*

*Mali,
1974, LP nr. 229*

*Ivoorkust,
1974, nr. 380*

Togo, 1973, nr. 763

Congo (ex-Fr.), 1986, nr. 806

Mauretanië, 1978, nr. 395

Niger, 1978, nrs. 432/433

Senegal, 1974, LP nr. 132

*Burkina Faso, 1987, nrs. 737, 738 & 740
Raoul Follereau*

Gabon, 1987, nr. 616

De jaarlijkse *Werelddag der melaatsen*, in het leven geroepen door Follereau, is eveneens een steeds terugkerende reden tot het uitgeven van zegels en speciale afstempelingen.

Kameroen, 1962, nrs. 335/337

*Madagascar, 1966, nr. 418
Werelddag der melaatsen*

Luxemburg, stempel voor de Werelddag der melaatsen

Brief van Madagascar met een stempel voor de Werelddag der melaatsen

Spijts het feit dat de melaatsheid thans volledig geneesbaar is door een combinatie van antibiotica, blijft deze ziekte een zwaar probleem op wereldschaal, vooral in Midden-Afrika, Azië (Indië) en Zuid-Amerika (Brazilië, Suriname). De reden is het feit dat de leprolijder nog zeer dikwijls gemeden en uitgestoten wordt door de lokale gemeenschappen, met als gevolg dat de aangetaste persoon zich in het beginstadium niet durft aanmelden bij de competente centra: niet de behandeling, maar de depistage van lepra blijft het grootste probleem. De filatelie helpt de bevolking te overtuigen met postzegels, stempels en teksten op poststukken.

West-Duitsland, 1982, nr. 978

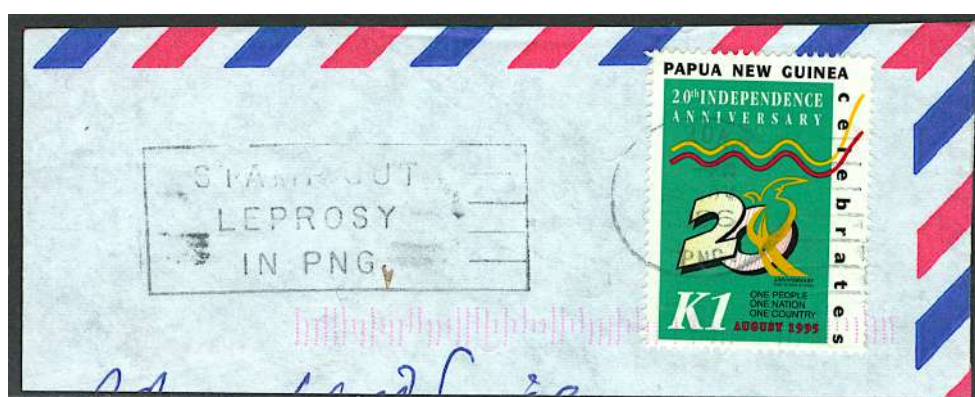

Niger, 1964, nr. 156

Senegal, 1965, nr. 245

Publiciteit voor een vroegtijdige depistage

Papua-Nieuw Guinea: stempel "Stamp out leprosy in Papua New Guinea"

Zwitserland: stempel "Sauvez les lépreux"

Duitsland, stempel "Ihre Hilfe zählt Lepra und Tuberkulose heilen"

Argentinië: stempel "Apoya la Obra del Patronato de Leprosos"

Vooral de poststukken van Indië bevatten dikwijls teksten om de bevolking te overtuigen zich te laten onderzoeken en behandelen.

Early diagnosis &
treatment of
leprosy disease
prevents deformity.

15

भारत
INDIA

पोस्ट कार्ड POST CARD

पिन PIN

Leprosy is
Curable

புதுவை அரசு
சுகாதாரம் மற்றும் குடும்ப நலத்துறை

**உணர்ச்சியற்ற
தேமலா?
தொழுநோயாக
ஞருக்கலாம்!**

அருகிலுள்ள சுகாதார மையங்களை அணுகி
இலவச பரிசோதனை மற்றும் சலட்டு மருத்துவ
சிகிச்சைப் பெற்று பயனடைவீர்.

திட்ட அதிகாரி
நேசிய தொழுநோய் ஒழிப்புத் திட்டம்
பாண்டிச்சேரி - 605 001.

मेघदूत पोस्ट कार्ड
MEGHDOOT POST CARD

25

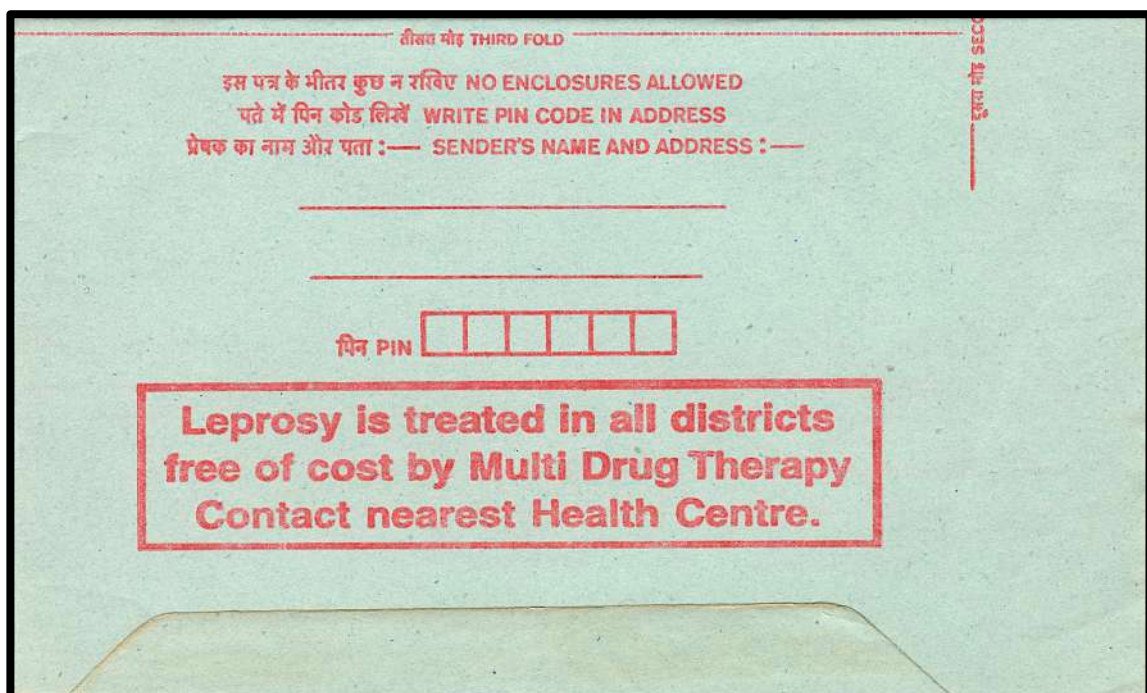
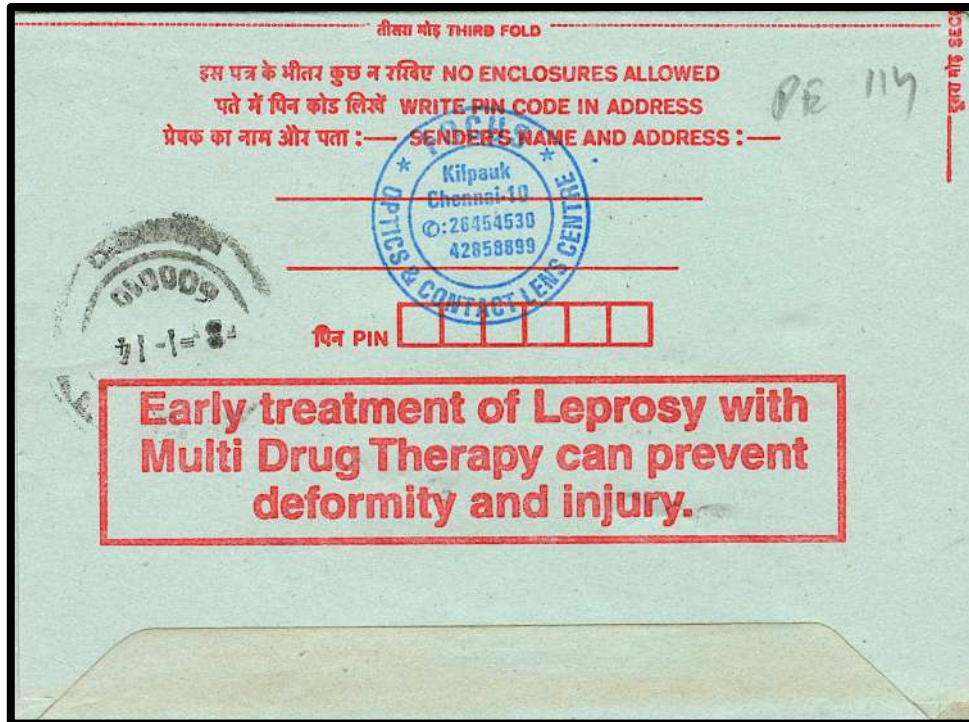

भारत INDIA
श्रील कुल रथ, महाबलिपुरम
ROCK-CUT RATHAS, MAHABALI PURAM

प्र.मु. / S.P.P. - 2004

पिन PIN

(इस लाइन के नीचे न तो लिखें और न ही मुद्रित करें Do not write or print below this line)

Vier poststukken van Indië met teksten voor depistage en behandeling van lepra

*De strijd tegen
malaria*

De strijd tegen malaria

Malaria wordt veroorzaakt door een parasiet van het type *plasmodium*. Er zijn zeer veel verschillende soorten plasmodium, waaronder een vijftal pathogeen zijn voor de mens. Van dit vijftal is de *plasmodium falciparum* de bekendste, gevaarlijkste en meest bestudeerde soort.

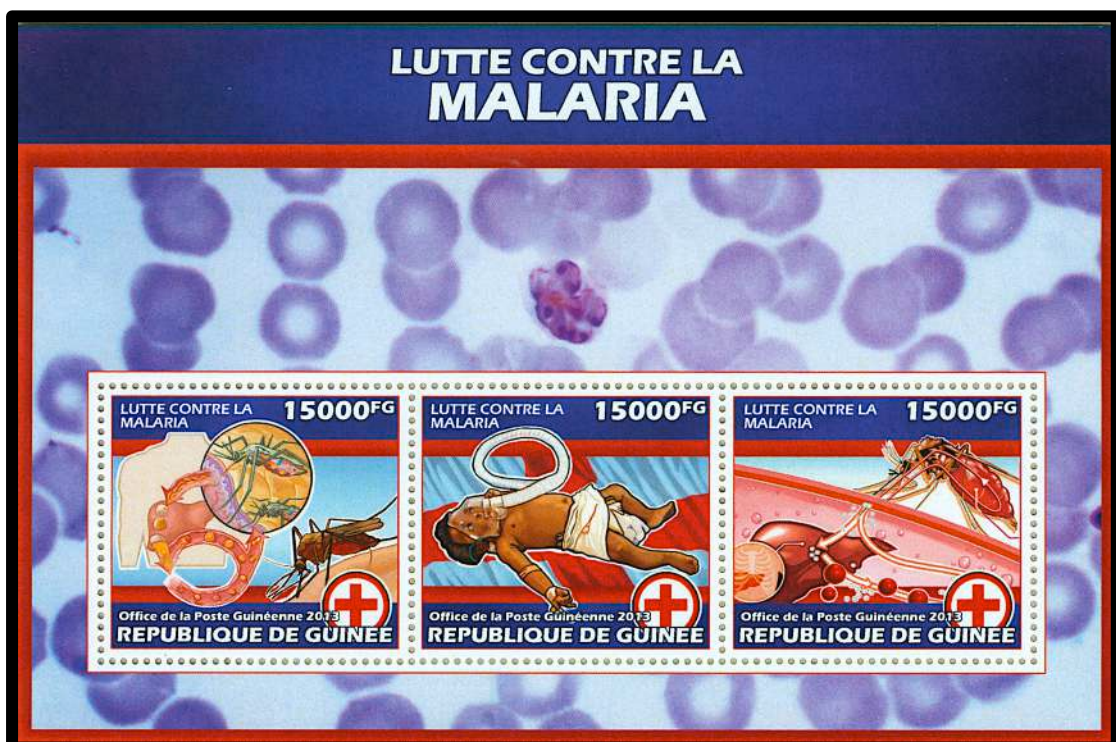
Polen, 1962, nr. 1207

Cuba, 1962, nr. 639

Rode bloedcellen geparasiteerd door de *plasmodium falciparum*

De cyclus van de plasmodium-parasiet in het menselijk lichaam wordt duidelijk getoond op de zegels van Guinea van 2013.

Guinea, 2013

De cyclus van de *plasmodium*-parasiet in het menselijk lichaam

De overdracht van de ziekte gebeurt door de beet van een mug van het type *Anopheles*. Ook bij deze muggen zijn er zeer talrijke soorten, maar ze hebben één punt gemeenschappelijk: alleen de vrouwtjesmuggen kunnen de ziekte overdragen: zij geven een “beet” omdat zij bloed nodig hebben om eitjes te kunnen leggen.

De ziekte kenmerkt zich vooral door terugkerende koortsaanvallen. De aantasting van de bloevaten in vitale organen, zoals de hersenen, kan fatale gevolgen hebben.

*Kenia, 1985, nr. 331
Zieke aangetast door malaria*

*Angola,
1962, nr. 442*

*Kaapverdische eilanden,
1962, nr. 321*

*Portugees Guinea,
1962, nr. 305*

*Portugees Indië,
1962, nr. 564*

*Macao,
1962, nr. 398*

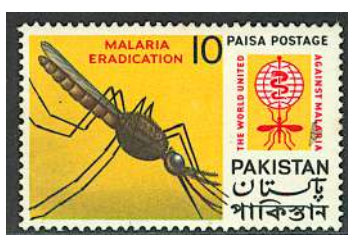
*Mozambique,
1962, nr. 485*

*São Tomé & Príncipe,
1962, nr. 383*

*Timor,
1962, nr. 328*

Pakistan, 1962, nrs. 159/160

De anopheles-mug

Polen, 1962, nr. 1206

Polen, 1978, nr. 2392

Afghanistan, 1961, nrs. 560/561

Argentinië, 1962, nr. 658

Joegoslavië, 1962, nr. 888

Maldives, 1980, nr. 831

Indonesië, 1960, nrs. 223/226

Ecuador, 1963, LP nrs. 402/404

Rwanda, 1970, nrs. 380 & 382
De anopheles-mug

Dubai, 1963, nrs. 27/29 & LP nr. 18
De anopheles-mug

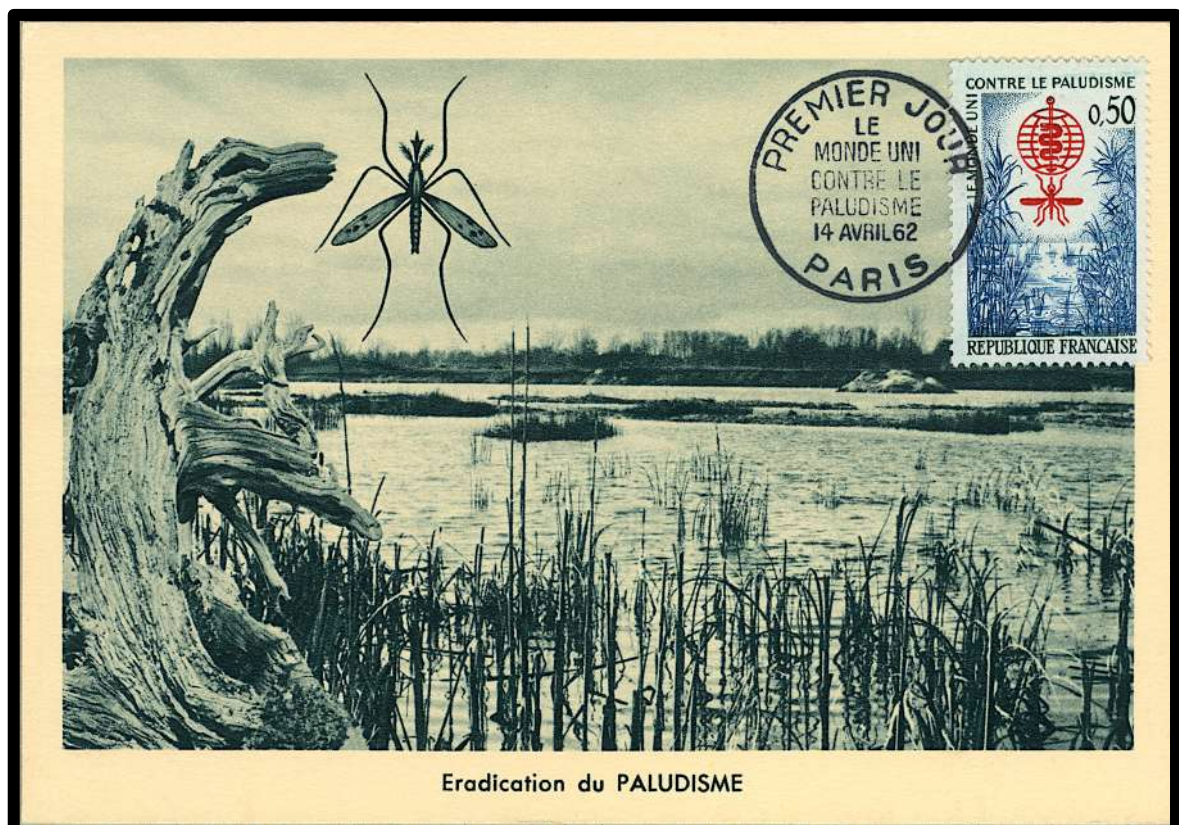
Vroeger was de ziekte endemisch in de streken met veel moerassen. De reden is uiteraard het feit dat in deze moerasachtige gebieden de anopheles-mug welig tierde, maar vroeger dacht men dat de ongezonde lucht in deze zones verantwoordelijk was voor de ziekte. Vandaar de naam *mal-aria*, d.w.z. slechte lucht, en in het Frans *paludisme*, d.w.z. moeraskoorts.

Dubai, 1963, nr. 32 en LP nr. 20

Cuba, 1962, nr. 640

Eradication du PALUDISME

Frankrijk, 1962, maximumkaart met zegel nr. 1338
Moerassen vormen de ideale broedplaatsen voor de anopheles-mug

Monaco, 1962, nr. 579

Frankrijk, 1962, nr. 1338

Moerassen vormen de ideale broedplaatsen voor de anopheles-mug

In de loop der eeuwen zijn grote historische figuren gestorven aan malaria. De ziekte als dusdanig was niet gekend, maar de beschrijvingen die van hun ziekte en overlijden bestaan zijn in die mate duidelijk dat er weinig twijfel bestaat over de diagnose. Men sprak vroeger vooral over *derdedaagse koorts*, in het Frans *fièvre récurrente* of *fièvre tierce*.

Twee gekende voorbeelden zijn Alexander de Grote, in Babylon in 323 a.C., en Dante Alighieri, in Ravenna in 1321. Ook Albrecht Dürer heeft een groot deel van zijn leven last gehad van malaria-opstoten.

Griekenland, 1954, nr. 597
Alexander de Grote

Vatikaan, 1965, nr. 428

San Marino, 1965, nr. 655
Dante Alighieri

Frankrijk, 1980, nr. 2090

Duitsland, 2006, nr. 2354

Albrecht Dürer

Tot rond 1700 was er geen behandeling, en beperkte de preventie zich tot het zoveel mogelijk vermijden van moerassige streken. Het meest klassieke voorbeeld zijn de Pontijnse moerassen rond Rome, die gekend waren om hun “slechte lucht”, en waar de malaria, die er endemisch was, meteen verdween na de drooglegging ervan tijdens het fascistisch regime.

Vatikaan, 1962, nrs. 344/347

Het droogleggen van de Pontijnse moerassen als preventie tegen malaria

Het is pas in de XVII^{de} eeuw dat de jezuïeten in Peru vaststelden dat de malaria-lidders genazen door een stof, die zij trokken uit de schors van de *Cinchona*. Dit is een struik, ook genoemd quinquina of kina-struik. Uit de bast van deze struik werd een stof getrokken, die de koortsaanvallen op een spectaculaire manier onderdrukte.

Rwanda, 1970, nr. 378

Cuba, 1962, nr. 641

De "cinchona", "quinquina" of kina-struik

De plaats, waar voor het eerst door deze plant een genezing vastgesteld werd, kreeg de naam *Laguna de las curaciones maravillosas* (lagune van de wonderbaarlijke genezingen).

Peru, 1935, nrs. 314 & 316

Laguna de las curaciones maravillosas

Omdat deze nieuwe remedie afkomstig was van de jezuïeten, die in Europa in die periode weinig populair waren, heerste er een groot wantrouwen tegen, en het is pas wanneer gevestigde namen zoals de Nederlander Herman Boerhaave (1668-1738) zich uitspraken in het voordeel ervan dat de bast van de kina-struik tegen de malaria-opstoten begon gebruikt te worden in Europa. De stof had aanvankelijk de naam *jezuïetenpoeder* gekregen.

*Nederland, 1938, nr. 308
Herman Boerhaave*

Het ontdekken van de verwekker van de ziekte is de verdienste geweest van Alphonse Laveran (1845-1922). Van 1878 tot 1883 was hij actief als militair arts in Algerije. Het is in die periode dat hij zich toeleegde op de studie van de malaria, die veel slachtoffers maakte in het Frans koloniaal leger. Tot dan werd er verondersteld dat de moerasdampen verantwoordelijk waren voor de ziekte.

Eerst in Bône, later in Constantine bestudeerde Laveran het zwarte pigment dat te vinden was in de inwendige organen van chronische lijders aan de gevreesde “moeraskoorts”. Op 6 november 1880 ontdekte Laveran in het bloed van aangetaste militairen beweeglijke, gepigmenteerde lichaampjes, die veel gelijkenis vertoonden met amoeben, en die hij als parasieten herkende: de oorzaak van de malaria, de eencellige plasmodium, was gevonden. In 1907 mocht Laveran voor zijn ontdekking de Nobelprijs voor geneeskunde in ontvangst nemen.

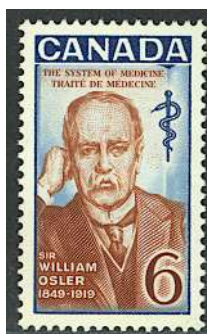
Algerije, 1953, nr. 306

Guyana, 1995, nr. 3899

*Foutieve voornaam: “Charles” i.p.v. “Alphonse”
Alphonse Laveran*

Het werk van Laveran werd in Amerika bevestigd en uitgebreid door de Canadees William Osler (1849-1919), die het systematisch onderzoek onder de microscoop van bloeduitstrijkjes als basis voor de diagnose invoerde.

*Canada, nr. 416
William Osler*

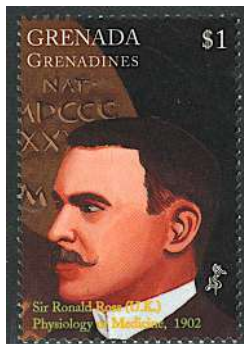
In de studie van de overdracht van de ziekte zijn er drie grote namen te vermelden: de Brit Ronald Ross en de Italianen Camillo Golgi en Battista Grassi. Nochtans moet er een voorloper vermeld worden: de Fransman Louis Daniel Beaupérthuy, die in Venezuela actief was. Hij was de eerste die reeds in 1853 de veronderstelling opwerpte dat de overdracht door muggen gebeurde.

*Venezuela, 1971, nr. 839
Louis Daniel Beaupérthuy*

De voornaamste stap werd gezet door de Brit Ronald Ross (1857-1932). Door uitgebreid experimenteel werk in India bewees hij zijn stelling dat de muggen de bron van overdracht van malaria waren: hij toonde eerst aan dat het drinken van door muggen en muggenlarven besmet water geen malaria veroorzaakte, maar dat alleen muggenbeten de ziekte konden uitlokken. Uiteindelijk, na lange en geduldige studies waarbij alle soorten muggen systematisch gedissecteerd werden, slaagde hij erin in de maag van de anopheles de zwart gepigmenteerde granules, die Laveran reeds beschreven had als de oorzakelijke factor van malaria, terug te vinden. Die ontdekking gebeurde op 20 augustus 1897, door Ross *Mosquito day* genoemd. Hij mocht voor zijn ontdekking in 1902 de Nobelprijs voor geneeskunde in ontvangst nemen.

Kort daarna kwam de Italiaan Battista Grassi (1854-1925) tot dezelfde conclusies. Hij vervolledigde en verfijnde het werk van Ross, die hem echter altijd als een rivaal beschouwde.

*Grenada-Grenadines, 1995, nr. 1809
Ronald Ross*

Indië, 1997, nr. 1335

*Italië, 1955, nr. 701
Battista Grassi*

*Groot-Brittannië, 2010, nr. 3386
Rode bloedcellen aangetast door de malaria-parasiet*

Het werk werd vervolledigd door de Italiaan Camillo Golgi (1844-1926). Hij bestudeerde verder de levenscyclus van de malaria-verwekker, door Laveran in 1880 ontdekt, en zijn werk had praktische gevolgen, namelijk in het bepalen van het beste tijdstip om de quinine toe te dienen. Ook hij ontving de Nobelprijs voor geneeskunde in 1906.

Italië, 1994, nr. 2058

Dominica, 1997, nr. 2085

Camillo Golgi

Nu het bewijs geleverd was dat de anopheles-mug verantwoordelijk is voor de overdracht, werd een grote vooruitgang gemaakt in de preventieve maatregelen: zoveel mogelijk de broedplaatsen van de muggen vernietigen (moerassen droogleggen), en active bestrijdingsmaatregelen tegen de muggen invoeren.

De grote pionier op dit gebied is de Zwitser Paul Hermann Müller geweest (1899-1965). Zijn gehele carrière verliep bij het farmaceutisch bedrijf Geigy. Aanvankelijk bestudeerde hij er de pesticiden, maar vanaf 1935 was zijn onderzoek gericht op de insecticiden. In zijn zoeken naar een product dat zowel doeltreffend als veilig was, ontdekte hij in september 1939 dat het dichloro-difenyl-trichloorethaan, afgekort D.D.T., voldeed aan alle criteria.

Begin 1942 werd het product gecommercialiseerd. Het D.D.T. heeft in grote mate bijgedragen tot de eradicatie in het gebied van de Middellandse Zee van de malaria-dragende muggen, en voor zijn ontdekking mocht hij in 1948 de Nobelprijs voor geneeskunde in ontvangst nemen.

Hij heeft echter nooit de late gevolgen van het overmatig gebruik van D.D.T. voorzien, met vérstrekkende ecologische wijzigingen: die gevolgen hebben geleid tot het verlaten van het D.D.T. als insecticide.

Grenada-Grenadines, 1995, nr. 1810

Maldives, 1995, nr. 2107

Paul Hermann Müller

In vele landen is het succes van doorgedreven sanitaire maatregelen te danken aan het doorzettingsvermogen van enkele personen, die blijvend moesten vechten tegen de apathie van regeringen en de onverschilligheid van de bevolking. Ik citeer er hier slechts een paar: Adolfo Lutz (1855-1940) in Brazilië, Mihai Ciucă (1883-1969) in Roemenië, Andrija Štampar (1888-1958) in Joegoslavië.

*Brazilië, 1955, nr. 613
Adolfo Lutz*

*Roemenië, 1984, nr. 3523
Mihai Ciucă*

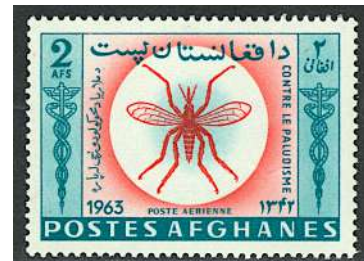

*Joegoslavië, 1970, nr. 1258
Andrija Štampar*

Gebruik makend van de nieuwe mogelijkheden, hebben vele landen een eradicatie-programma van de malaria-muggen op touw gezet, of er op zijn minst publiciteit voor gemaakt, o.a. met de uitgifte van postzegels.

Afghanistan, 1960, nrs. 504/505

Afghanistan, 1964, nrs. 746JJ/746MM & LP nrs. 52R/52S

Indië, 1955, nr. 67

Nicaragua, 1973, LP nr. 806

Preventiemaatregelen tegen malaria door het uitroeien van de muggen en verdelgen van de broedplaatsen

Iran, 1960, nrs. 953/955

São Tomé & Príncipe, 1984, nrs. 816/818

Marokko, 1962, nrs. 446/447

Preventiemaatregelen tegen malaria door het uitroeien van de muggen en verdelgen van de broedplaatsen

De behandeling van malaria was reeds begonnen met aftreksels uit de bast van de kina-struik, maar het is pas in 1820 dat twee Fransen, Joseph-Bienaimé Caventou (1795-1877) en Pierre-Joseph Pelletier (1788-1842) het actieve bestanddeel ervan konden isoleren: de kinine.

Beiden waren zonen van apothekers, en door hun gemeenschappelijk werk in een laboratorium slaagden ze erin om verschillende stoffen te isoleren, zoals de strychnine en vooral de kinine, in 1820.

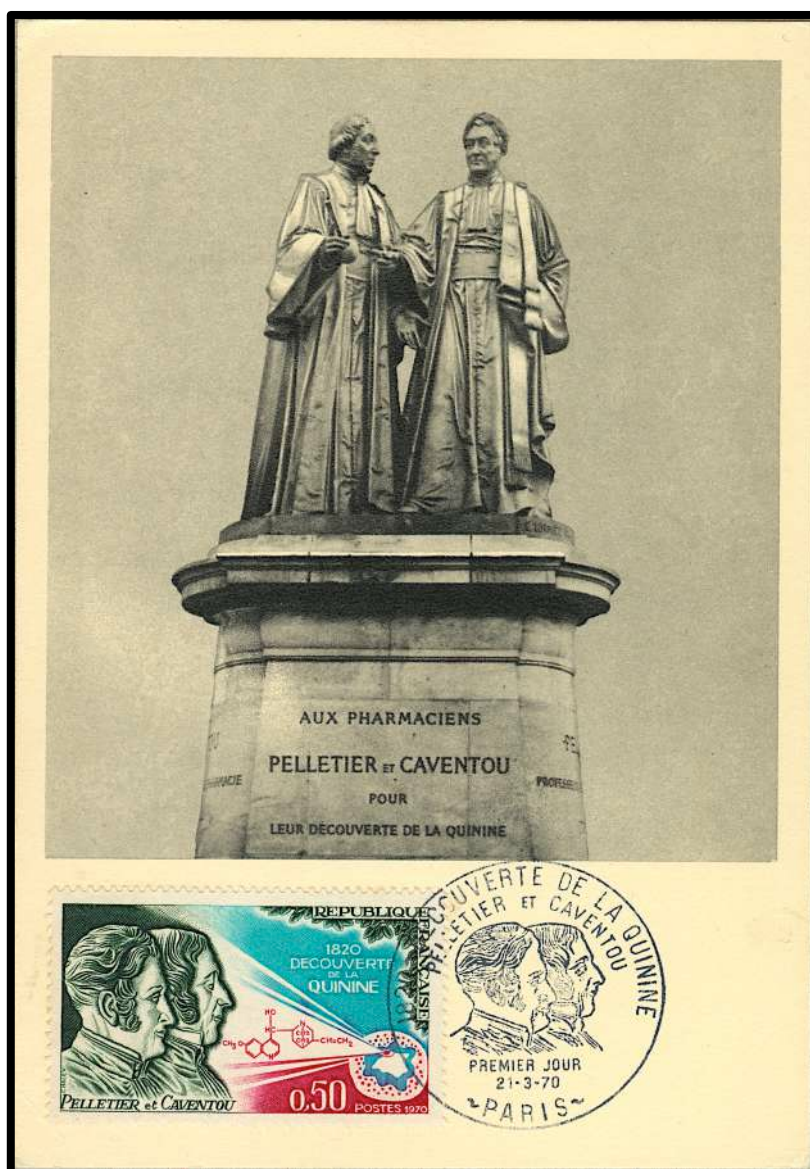

Frankrijk, 1970, nr. 1633

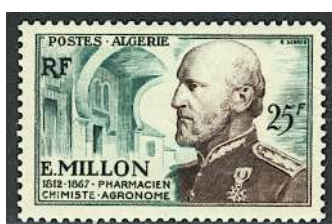
Rwanda, 1970, nr. 383

Caventou en Pelletier

*Frankrijk, 1970, maximumkaart met zegel nr. 1633
Standbeeld van Caventou en Pelletier in Parijs*

De ontdekking van Caventou en Pelletier werd met succes aangewend door twee militaire artsen in Algerije, François Maillot (1804-1894) en Eugène Millon (1812-1867). Zij bestudeerden de beste manieren van de toediening van deze nieuwe medicatie (tijdstip, dosis, enz.)

*Algerije, 1953, nr. 304
Eugène Millon*

*Algerije, 1953, nr. 305
François Maillot*

*Italië, 1928, postkaart met propaganda-stempel voor het gebruik van kinine:
"Il chinino è il farmaco sovrano della cura della malaria"*

Nu worden er tal van nieuwe middelen ontwikkeld tegen malaria, en dat is absoluut nodig, omdat de plasmodium een bijzondere capaciteit vertoont om zeer snel resistent te worden tegen bestaande middelen.

Alhoewel de malaria sterk teruggedrongen is in de ontwikkelde landen, blijft het een enorm probleem op wereldniveau. Vooral in de minder ontwikkelde gebieden van Azië, Zuid-Amerika en vooral Afrika blijft de ziekte ontelbare slachtoffers maken, omdat de preventieve maatregelen er weinig of niet toegepast worden, de diagnosemogelijkheden er minimaal zijn, en de behandelingsmiddelen er niet beschikbaar zijn.

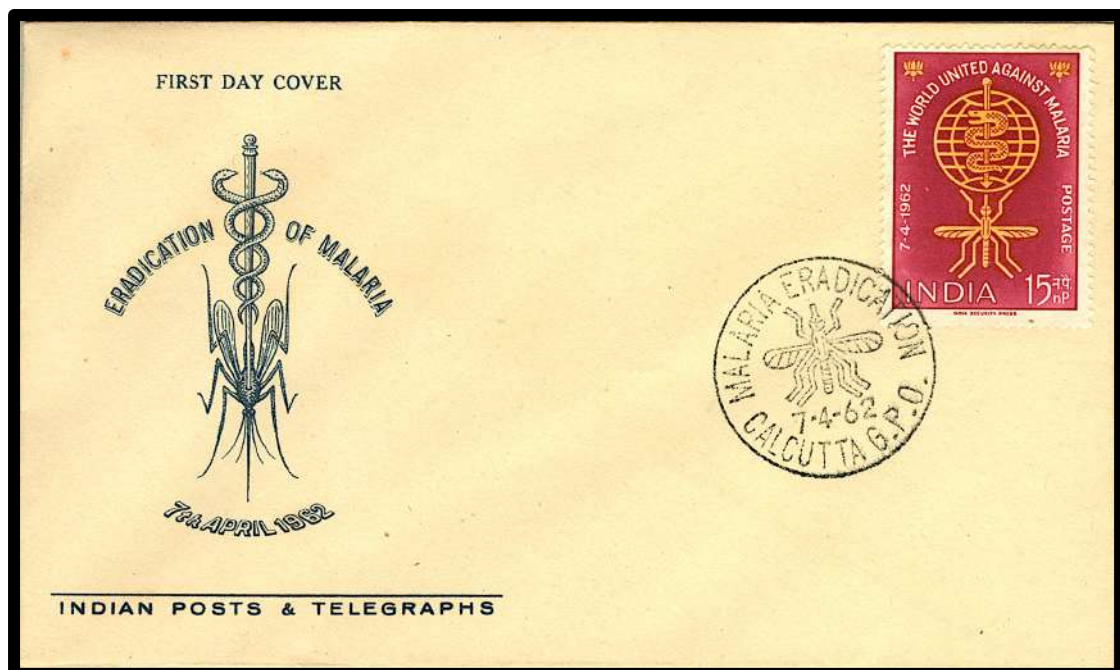
De filatelie draagt haar steen bij in de strijd tegen de malaria met postzegels en speciale afstempelingen. Vooral het jaar 1962, dat uitgeroepen werd tot het jaar van de strijd tegen de malaria, kende een overvloed van zegels en afstempelingen in dit kader.

Oost-Duitsland, 1963, nrs. 649/651

Guinea, 1962, LP nrs. 16/18

Indië, 1962, FDC met nr. 141

Zwitserland, 1962, dienstzegel nr. 429

Italië, 1962, nrs. 876/877

Brazilië

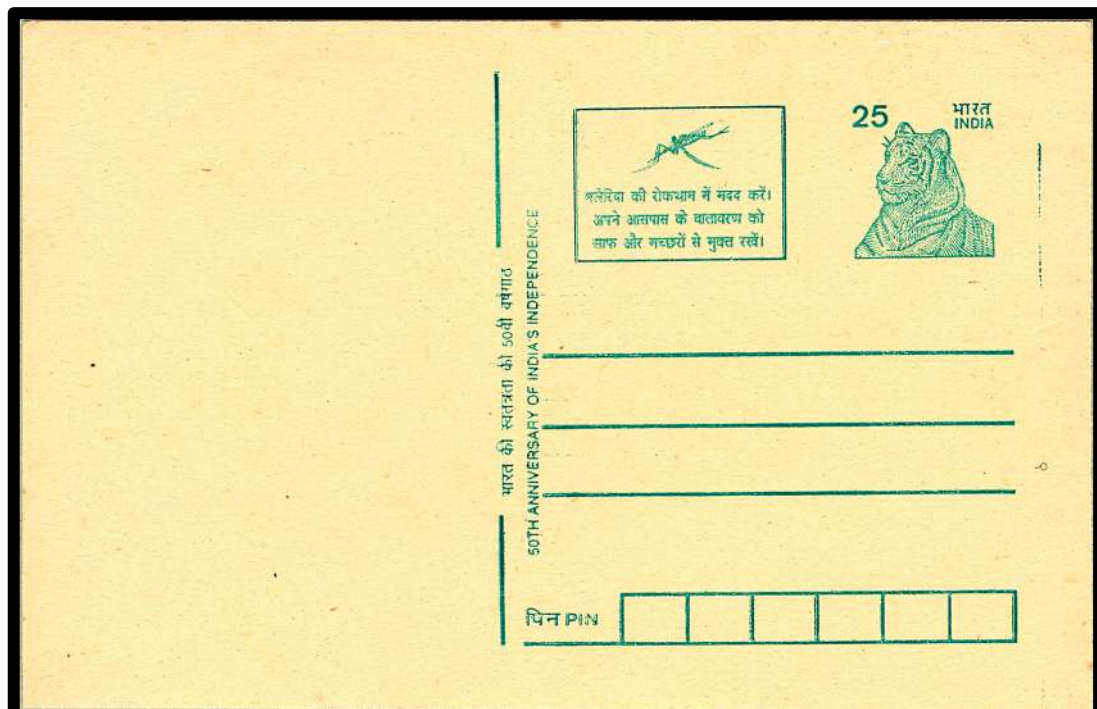
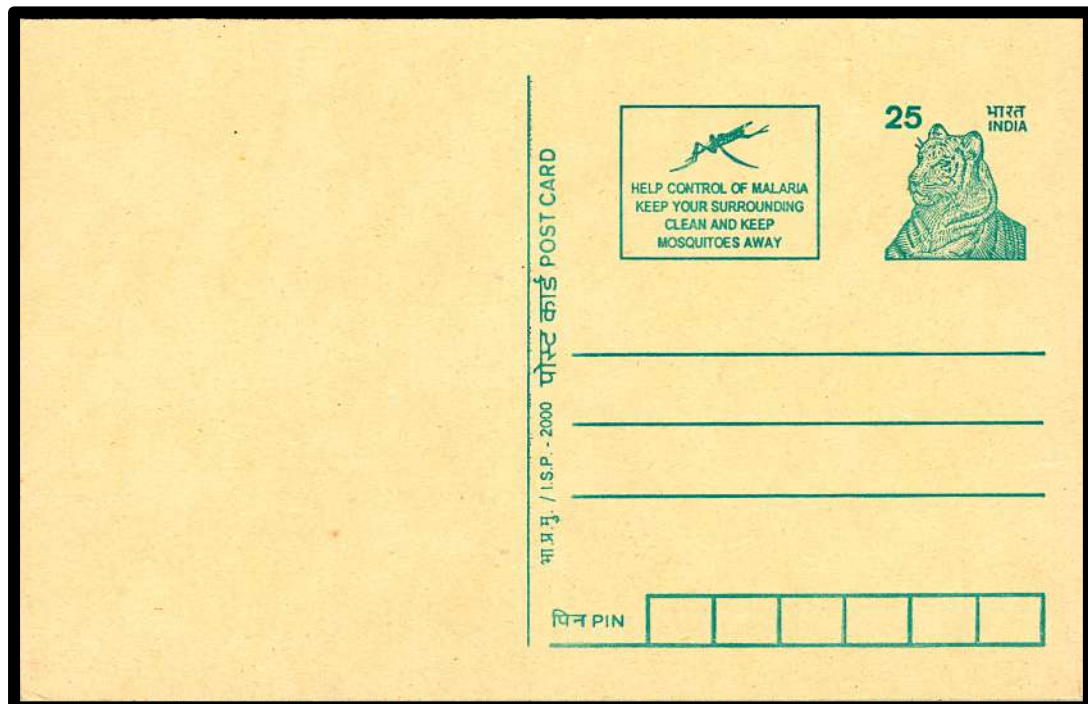

Oostenrijk

Denemarken

Vooral de poststukken van Indië bevatten dikwijls teksten om de bevolking te overtuigen zich te laten onderzoeken en behandelen.

Twee postkaarten van Indië met teksten voor depistage en behandeling van malaria

अन्तर्देशीय पत्र कार्ड
INLAND LETTER CARD

MPC-812

पिन PIN

तीसरा मोड़ THIRD FOLD

इस पत्र के भीतर कुछ न रखिए NO ENCLOSURES ALLOWED

प्रेषक का नाम और पता :— SENDER'S NAME AND ADDRESS :—

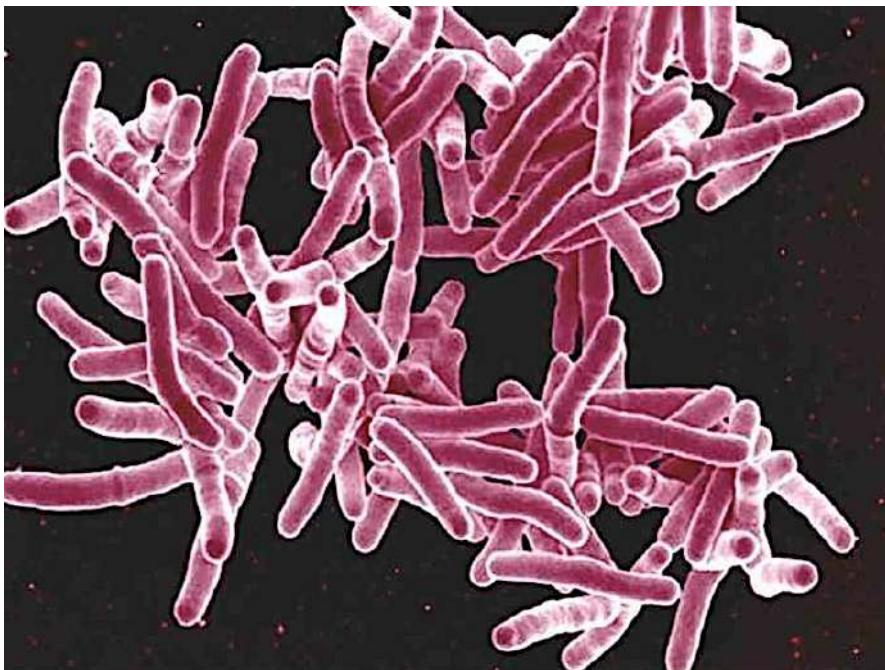
पिन PIN

FEVER! MAY BE MALARIA Take CHLOROQUINE TABLETS (Not to be taken on empty stomach)						
		0-1	1-4	4-8	8-14	14+
Tablets		1/2	1	2	3	4

Poststuk van Indië met propaganda voor een snelle behandeling van malaria

Geneeskunde en filatelie

*De strijd tegen
tuberculose*

De strijd tegen tuberculose

De strijd tegen tuberculose illustreren is niet zo eenvoudig. Niet omdat er te weinig postzegels aan dit thema zijn gewijd, maar eerder omdat er teveel postzegels voorhanden zijn! Een gespecialiseerde filatelistische verzameling die uitsluitend is opgebouwd rond het thema tuberculose, kan zich oneindig sterk uitbreiden.

Vandaar de noodzaak tot een strenge beperking, met alleen het aangeven van de grote lijnen die in de filatelie zijn terug te vinden.

De eerste correcte beschrijving van tuberculose-symptomen vinden wij terug bij Hippocrates (460-377 a.C.), die bij jonge zwakke mensen een longziekte beschrijft met ophoesten van slijm en bloed, koorts, zweten en vermageren. Hij gebruikte voor die ziekte de naam *phtisis*.

San Marino, 1982, nr. 1053

Hongarije, 1987, nr. 3096
Hippocrates

Transkei, 1982, nr. 107

De ziekte werd nauwkeuriger beschreven in de XVII^{de} eeuw, vooral door Sylvius (Franciscus de la Boë, 1614-1672) die als eerste de tuberkel, een knobbelige ontstekingshaard, herkende als een typisch element van tuberculose, en door Richard Morton (1637-1698), in zijn boek *Phtisiologia*. De gebruikelijke naam voor de ziekte was dan *phtisis* of *consumption*.

Nederland, 1937, nr. 296
Franciscus de la Boë, of Sylvius

De eerste echte vooruitgang in het onderzoek van de tuberculose komt echter van René Laënnec (1781-1826), die aan de hand van grondige observaties met percussie (bekloppen) en auscultatie (beluisteren) de eerste complete en nauwkeurige beschrijving van de ziekte geeft, en het specifiek karakter ervan vooropstelt. Hij kwam hierdoor in botsing met een andere grote arts uit het Napoleontisch tijdperk, François Broussais (1772-1838), die een gemeenschappelijke oorzaak zocht in alle ziektebeelden, en bijgevolg alle ziekten trachtte te herleiden tot een stoornis in het moeizame evenwicht tussen alle lichaamsdelen (de *médecine physiologique*). Hij ontkende dan ook elk specifiek karakter aan de tuberculose.

*Frankrijk, 1952, nr. 936
René Laënnec*

*Frankrijk, 1972, nr. 1736
François Broussais*

Hoe nauwkeurig de observatie van Laënnec ook was, hij vergiste zich in de beoordeling van de etiologie. Hij ontkennde namelijk de besmettelijke aard van de ziekte, en sprak enkel van erfelijkheid en zwakke constitutie als etiologische factoren.

Het is vooral de ontwikkeling van de histologie die een volgende stap betekende in het inzicht van tuberculose: Rudolf Virchow (1821-1902) toonde de tuberculeuze celophopingen (follikels) met reuzencellen in het grijze granulatieweefsel aan.

Hongarije, 1989, nr. 3249

*Oost-Duitsland, 1960, nr. 510
Rudolf Virchow*

Oost-Duitsland, 1971, nr. 1397

Hiermee was de discussie over de besmettelijkheid nog niet voorbij. Men moest wachten tot 1865, met de werken van de Fransman Jean Antoine Villemin (1827-1892) om een bewijs van overdraagbaarheid te hebben. Hij toonde aan dat dieren tuberculose kregen als er een tuberkel op hen werd geënt. Hij beschreef zijn bevindingen in zijn werk *Études sur la tuberculose* uit 1867.

Ook de veeartsenij droeg haar steentje bij: Jean-Baptiste Auguste Chauveau (1837-1917) toonde aan dat tuberculose bij de mens en bij het rund dezelfde pathologisch-anatomische kenmerken vertoonde.

*Frankrijk, 1951, nr. 898
Jean Antoine Villemin (rechts)*

*Frankrijk, 1951, nr. 897
Jean-Baptiste Auguste Chauveau (rechts)*

De grote doorbraak kwam met het onderzoek van Robert Koch (1843-1910), die in 1882 de tuberculosebacil identificeerde en hiermee definitief het specifiek karakter van de ziekte aantoonde. In de meest uiteenlopende landen verschenen postzegels ter ere van Robert Koch, vooral in 1982, ter gelegenheid van de 100ste verjaardag van zijn ontdekking.

West-Duitsland, 1982, nr. 954

Duitse Rijk, 1944, nr. 783

Oost-Duitsland, 1960, nr. 511

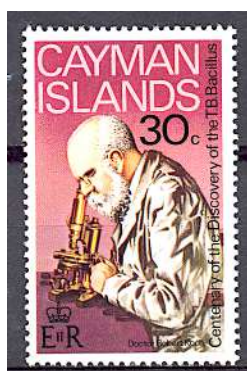
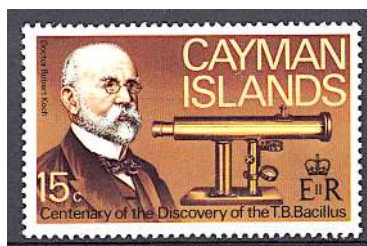
Monaco, 1982, nr. 1333

Andorra, 1982, nr. 308

Danzig, 1939, nr. 256

*Cayman Islands, 1982, nrs. 489/492
Robert Koch*

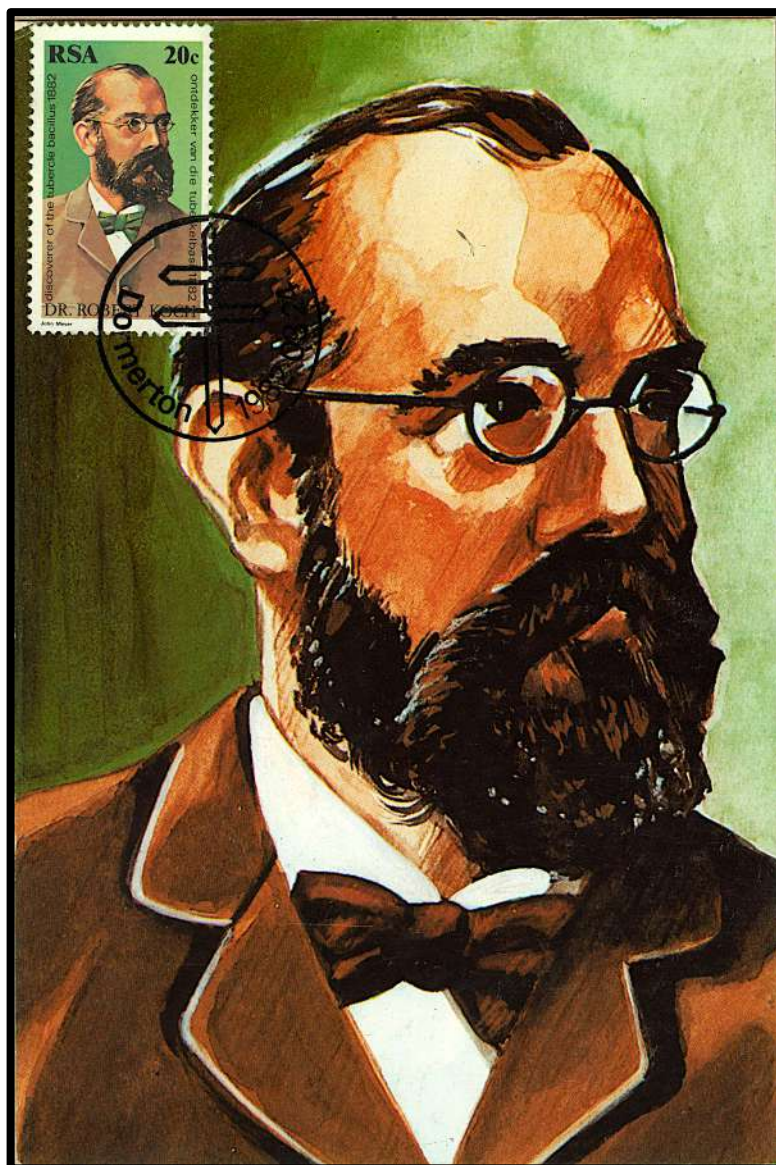
Bangla Desh, 1983, nr. 180

Albanië, 1982, nr. 27

El Salvador, 1982, LP nr. 489

Zuid-Afrika, 1982, maximumkaart met zegel nr. 501

Frankrijk, 1982, nr. 2246

*Zwitserland, 1971, nr. 889
Robert Koch*

België, 1953, nr. 937

Toen eenmaal deze stap was gezet, zocht men:

- Naar betere diagnostische technieken, vooral in de radiologie. Hier speelde de Fransman Antoine Béchère (1856-1939) een grote rol, met zijn werk *Les rayons de Röntgen et le diagnostic de la tuberculose* (1899).
- Naar een dieper inzicht in de verschillende ziektebeelden, zoals André Chantemesse (1851-1919) in zijn thesis *Étude sur la méningite tuberculeuse de l'adulte*.
- De Franse veearts Edmond Nocard (1850-1903) voerde het gebruik van de tuberculine in als middel om bij runderen de diagnose vroeg te kunnen stellen.

*Frankrijk, 1957, nr. 1096
Antoine Béchère*

*Frankrijk, 1982, nr. 2229
André Chantemesse*

*Frankrijk, 1951, nr. 897
Edmond Nocard (links boven)*

- Vooral naar preventieve middelen door het ontwikkelen van een vaccin. Dit is vooral het werk geweest van Albert Calmette (1863-1933). Van 1895 tot 1919 was hij directeur van het Institut Pasteur van Lille, en hij zag in het Franse Noorden de lichamelijke en sociale ravage die de tuberculose er aanrichtte. In 1921 ontwikkelde hij, samen met de veearts Camille Guérin (1872-1961), het eerste vaccin tegen de tuberculose. Dit vaccin werd naar hen genoemd: de B.C.G., d.w.z. de Bacille Calmette Guérin. Met deze bacil werd het vaccin bereid waarmee actief tegen tuberculose kon worden geïmmuniseerd.

Frankrijk, 1948, nr. 814

België, 1953, nr. 936

St. Pierre & Miquelon, 1963, nr. 368

Bhutan, 2000, nr. 1557

Sovjet-Unie, 1963, nr. 2734

Albert Calmette

Terr. des Afars & des Issas, 1972, LP nr. 76

Transkei, 1991, nr. 276

Mali, 1981, nr. 440

Monaco, 1996, nr. 2064
Albert Calmette & Camille Guérin

Een doeltreffende behandeling van tuberculose is slechts mogelijk geworden na de tweede wereldoorlog. Sinds het einde van de XIX^{de} eeuw werd er ijverig gezocht naar middelen om de evolutie van de ziekte af te remmen. Het tijdperk, waarin de visie over de aard en de epidemiologie van de tuberculose zich ontwikkelde, viel samen met dat waarin ook de heelkunde zich tot een modern specialisme verhief. Ervan uitgaand dat het geven van rust aan een zieke long de belangrijkste bijdrage aan genezing was, dacht de Italiaan Carlo Forlanini (1847-1918), internist te Turijn, later te Pavia, dat het aanleggen van een kunstmatige pneumothorax (compressie van een long door de aanwezigheid van lucht in de pleura) de beste methode was om dit proces van rustgeving te ondersteunen. Hij maakte zijn ideeën bekend in 1892, en de eerste kunstmatige “therapeutische” pneumothorax werd aangelegd in dat zelfde jaar 1892. Nu nog treffen wij oudere patiënten aan bij wie een pneumothorax aangelegd werd tijdens hun jeugd, om een actieve tuberculose te bestrijden.

België, 1953, nr. 935
Carlo Forlanini

Op medicamenteus vlak moest worden gewacht op de ontdekking van de streptomycine om te beschikken over een eerste doeltreffend antibioticum tegen de tuberculose-bacil. Het is vooral het werk van Selman Abraham Waksman (1888-1973) en diens medewerkers. De eerste succesvolle toediening van streptomycine aan een zwaar zieke tuberculose-patiënt gebeurde op 20 november 1944. Sindsdien werden talrijke doeltreffende preparaten tegen tuberculose ontwikkeld (isoniazide, rifampicine, ethambutol, e.a.). Zij worden meestal met succes in combinatie gegeven, tot volledige genezing.

*Gambia, 1989, nr. 850
Selman Abraham Waksman*

Naast de heelkundige en medicamenteuze aanpak van de ziekte is in de eerste helft van de XX^{ste} eeuw de strijd tegen de tuberculose vooral een sociale strijd geweest. Betere hygiëne, betere levensomstandigheden, gezonde lucht, enz. moesten de ziekte in haar beginstadium genezen, of op zijn minst stabiliseren, en zorgen voor een goede preventie.

Om dit doel te bereiken werden dispensaria opgericht. Een dispensarium was een medisch centrum belast met een drievoudige taak: preventie en vaststellen van de ziekte, voorlichting en propaganda, en hulp en zorgverstrekking aan tuberculoselijders. In België was de grote promotor van de “nationale” strijd tegen tuberculose de Luikse, sociaal geëngageerde arts Ernest Malvoz (1862-1938).

*België, 1953, nr. 934
Ernest Malvoz*

Naar het model van de Zwitserse kuuroorden, die echter enkel toegankelijk waren voor kapitaalkrachtige patiënten, werden talrijke sanatoria gebouwd in streken met “zuivere lucht”, zoals de kuststreek, de Ardennen en het gebied rond het Zoniënwoud. De Nationale Liga tegen de Tuberculose, die in 1898 in het leven werd geroepen, probeerde in België ook de minder vermogenden al vanaf het begin bij de behandeling te betrekken, door de prijs zo laag mogelijk te houden.

Sanatorium van Sijsele

*België, 1950, nrs. 838/840
Sanatorium van Tombeek*

Sanatorium van Jauche

Dat deze strijd bijzonder veel financiële middelen vergde, is logisch. De filatelie heeft zijn aandeel geleverd in de steun aan de tuberculosebestrijding. In België verscheen er praktisch elk jaar, van 1925 tot 1965, een reeks met toeslag ten bate van de tuberculosebestrijding. Deze zegels zijn herkenbaar aan het logo van de strijd tegen tuberculose, het kruis van Lotharingen.

België, 1948, nr. 788

België, 1953, nr. 930

België, 1956, nr. 1000

Het kruis van Lotharingen als logo in de strijd tegen de tuberculose

België, 1956, nr. 1003

Preventief röntgenonderzoek

In veel landen, zoals in Frankrijk en zijn overzeese gebieden, verschenen na de tweede wereldoorlog zegels ten gunste van de tuberculose-slachtoffers.

Frankrijk, 1945, nr. 736

Marokko, 1945, nr. 238

Steun aan de tuberculose-lijdens

Tunesië, 1948, nr. 325

Monaco, 1996, nr. 2063

Wallis & Futuna, 1981, nr. 273

Strijd tegen de tuberculose

Nu zijn het vooral de landen van de derde wereld die zegels uitgeven die betrekking hebben op de strijd tegen tuberculose.

Côte des Somalis, 1966, nr. 161

Mali, 1971, 1954

Madagascar, 1982, nr. 666

Algerije, 1976, nr. 643

Strijd tegen de tuberculose

Israël, 1954, FDC van de "Anti-tuberculosis league"

In zeer veel landen werden eveneens speciale afstempelingen met propaganda voor de strijd tegen tuberculose gebruikt.

België

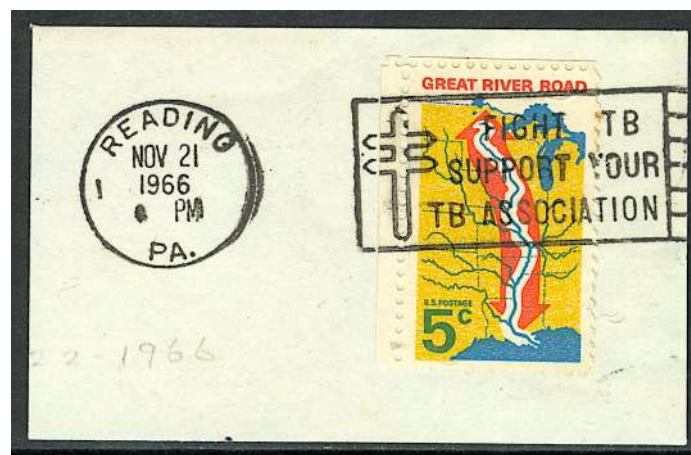
Nederland

België

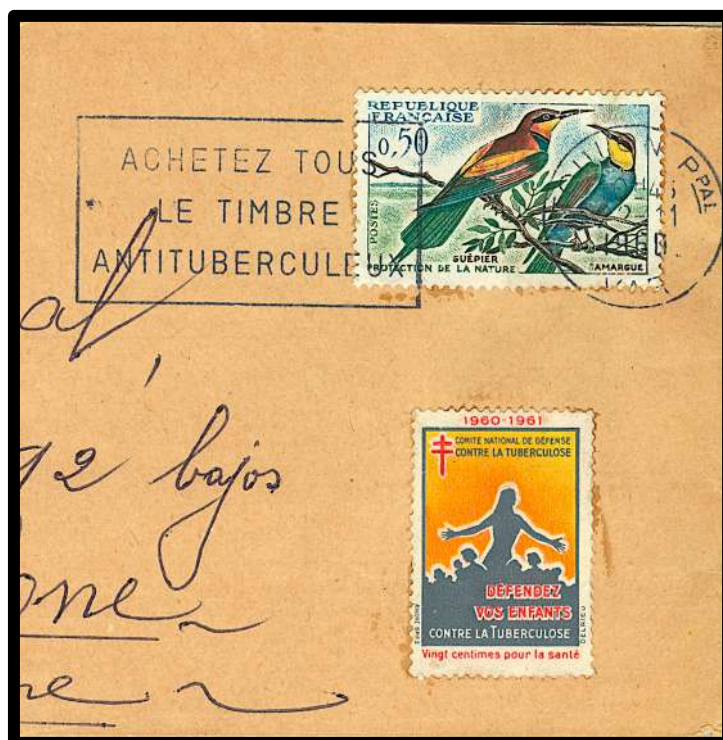
Argentinië

Verenigde Staten

Zwitserland

Frankrijk (met propaganda-vignet voor de strijd tegen tuberculose)

In 1987 heeft de UNO zelf een zegel uitgegeven om op wereldschaal de vaccinatie van kinderen tegen de tuberculose te bevorderen.

*UNO - Genève, 1987, nr. 161
Laat alle kinderen inenten!*

Bibliografie

- Dr. S. Jonas, *100 portraits de médecins illustres*, uitg. Masson & Cie, Paris, 1960.
- Jean Fauvet, *Histoire de la médecine*, in de reeks “Que sais-je”, Presses Universitaires de France, 1957.
- F.-A. Sondervorst, *Geschiedenis van de Geneeskunde in België*, uitg. Elsevier, Brussel, 1981.
- *Biographical Dictionary of Scientists*, 2 vol., o.l.v. Roy Porter & Marilyn Ogilvie, Oxford University Press, New York, 2000.
- Han T. Siem, M.D. *Men, microbes and medical microbiologists*, Erasmus Publishing, Rotterdam, 2004. Uit dit fantastisch boek werden, met de toelating van de auteur, twee afbeeldingen overgenomen (p. 8 en 27).
- En natuurlijk de onuitputtelijke informatiebronnen van internet, in de eerste plaats Wikipedia.